

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

HANNU LIEKOLA

Liiketoimintakiellon edellytysten tutkinta ja valvonta

Kaakkois-Suomen poliisilaitos

LIIKETALouden KOULUTUSOHJELMA

2021

Tekijä Liekola, Hannu	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Kesäkuu 2021
	Sivumäärä 51 Liitteet 2	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Liiketoimintakiellon edellytysten tutkinta ja valvonta		
Tutkinto-ohjelma Liiketalouden koulutusohjelma		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Liiketoimintakieltolaki on ollut voimassa vuoden 1986 alusta lukien. Alun perin lain tarkoitus oli estää konkurssien väärinkäyttö, mutta vuosien saatossa lain soveltamisalaa on laajennettu. Voimassa olevan liiketoimintakieltolain tarkoituksena on vahingollisen liiketoiminnan estäminen, elinkeinotoiminnan luottamuksen ylläpitäminen ja asianmukaisesti toimivien yritysten suojaaminen.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä tutkittiin, mitä seikkoja liiketoimintakiellon määrittämisen edellytysten tutkinnassa tulee ottaa huomioon ja mitä keinoja lainsäädäntö mahdollistaa liiketoimintakiellon valvontaan. Opinnäytetyön on tarkoitus toimia perehdytysmateriaalina liiketoimintakiellon tutkintaan ja valvontaan osallistuville Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen työntekijöille.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisin menetelmin ja siinä hyödynnettiin lainopillista tutkimusta sekä empiiristä oikeudellista tutkimusta. Tutkimuksessa on myös toimintatutkimuksen piirteitä, mutta sille ominaista seurantajaksoa tutkimuksessa ei käytetty. Teoriaosuuden ydin on lainsäädännön tulkinnassa. Tulkinnassa käytettiin liiketoimintakieltolain ja poliisilain esitöitä ja oikeuskirjallisuutta. Joiltakin osin kokemuseräistä tietoa kerättiin asiantuntijoiden temahaastatteluilla sekä tutkimalla korkeimman oikeuden ratkaisuja.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksena syntyi kattava tietopaketti liiketoimintakiellon tutkintaan ja valvontaan, jota voi käyttää perehdytys- tai koulutusmateriaalina. Työn liitteeksi on koostettu tiivistelmä olennaisimmista tutkintaan ja valvontaan liittyvistä seikoista.</p>		
<p>Asiasanat</p> <p>Liiketoiminta, liiketoimintakiellot, poliisitutkinta, valvonta</p>		

Author Liekola, Hannu	Type of Publication Thesis AMK	Date June 2021
	Number of pages 51 Appendices 2	Language of publication: Finnish
Title of publication Investigation and supervision of the conditions of the business ban		
Degree programme Business Administration / Law		
Abstract <p>Law of the Business Ban has been in force since the beginning of the year 1986. In the beginning the purpose of the law was to prevent misuse of bankruptcies but in the course of years the scope of the law has been extended. The purpose of the existing business prohibition law is to prevent damaging business activities, to maintain confidence of the industrial and commercial activities and to protect duly acting companies.</p> <p>The purpose of this thesis is to research the factors that must be taken into consideration when examining the conditions for imposing a business ban and to find out what the measures offered by the legislation to supervise the business ban are.</p> <p>The study has been executed by qualitative methods utilizing both legal research and empirical judicial inquiry. There are also some features of action research but without a monitoring period that action research usually includes. The core of the theory section is the interpretation of the legislation. The interpretation is based on preliminary work of the business ban law and the police law as well as on legal literature. The preliminary work of the business prohibition law and police law as well as legal literature were used in interpretation. In some respect empirical information was gathered by expert theme interviews and by researching judgements of the Supreme Court.</p> <p>The result of the thesis is a comprehensive information pack for examining and monitoring the business prohibition which can be used as introduction or educational material. A summary of the most important factors considering investigating and supervising is attached as appendix of this thesis.</p>		
Key words business, business prohibitions, police investigation, supervision		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TUTKIMUSMENETELMÄT.....	6
2.1	Empiirinen oikeustutkimus.....	7
2.2	Toimintatutkimuksen piirteet.....	8
3	LIIKETOIMINTAKIELTO ILMIÖNÄ.....	8
4	TALOUSRIKOS JA TUTKINTAPYYNTÖ.....	11
5	ESITUTKINTA.....	14
5.1	Verorikokset.....	15
5.2	Velallisen rikokset.....	16
5.3	Kirjanpitorikokset.....	17
6	TUTKINTA LIIKETOIMINTAKIELLON MÄÄRÄÄMISEKSI.....	18
6.1	Tutkinta esitutinnan yhteydessä.....	19
6.1.1	Henkilöpiiri.....	20
6.1.2	Vähäistä vakavampi rikollinen menettely.....	23
6.1.3	Kokonaisarvostelu.....	26
6.1.4	Erikseen nimetyt rikokset.....	29
6.1.5	Liiketoimintakiellon pidentäminen.....	30
6.2	Tutkinta muun kuin rikollisen menettelyn johdosta.....	30
6.2.1	Maksukyvyttömyydestä johtuva syy.....	33
6.2.2	Olellainen laiminlyönti.....	33
7	SYYTTÄJÄN VAATIMUS JA TUOMIOISTUIMEN MÄÄRÄYS.....	35
8	LIIKETOIMINTAKIELLON VALVONTA.....	36
8.1	Kielletty toiminta liiketoimintakiellossa.....	36
8.2	Sallittu toiminta liiketoimintakiellossa.....	40
8.3	Muut valvontaviranomaiset.....	42
8.4	Tiedonsaantioikeus muilta viranomaisilta.....	43
8.5	Poliisilain mahdollistamat valvontakeinot.....	45
8.6	Esimerkkejä valvontatehtävistä.....	47
9	JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO.....	48
10	LOPPUTULOKSEN ARVIOINTI.....	50
	LÄHTEET.....	52
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Poliisilaissa säädetään poliisin tehtävistä. Yksi tehtävistä on poliisitutkinnan suorittaminen. Poliisitutkinnan säännöksiä sovelletaan liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä tutkittaessa sekä liiketoimintakieltoa valvottaessa. Tässä opinnäytetyössä tutkittiin liiketoimintakieltoon johtava prosessi, joka pitää sisällään liiketoimintakiellon edellytysten tutkinnan. Tutkimuksessa selvitettiin, mitä seikkoja tulee ottaa huomioon liiketoimintakiellon edellytyksiä tutkittaessa. Lisäksi työssä selvitettiin, mitä keinoja lainsäädäntö mahdollistaa liiketoimintakiellon valvontaan.

Opinnäytetyöni liittyy julkishallintoon ja siinä poliisin toimialaan. Nykyiseen toimenkuvaani Kaakkois-Suomen poliisilaitoksella kuuluu liiketoimintakiellon valvonta. Määräämisen edellytysten tutkinnan suorittavat pääosin talousrikostutkijat rikostutkinnan yhteydessä. Lainsäädännöllisesti opinnäytetyössä nousivat päärooliin poliisilaki ja laki liiketoimintakiellosta esitöineen. Poliisilain säätämällä poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa (poliisilaki 872/2011, 6 luku 1 § 1 mom. 1 lause).

Liiketoimintakieltolaissa säädetään liiketoimintakieltoasian tutkinnasta ja kiellon noudattamisen valvonnasta. Sekä tutkinnassa että valvonnassa sovelletaan poliisilain säädöksiä poliisitutkinnasta ja soveltuvin osin myös esitutkintalain säännöksiä. Opinnäytetyössä pyrittiin avaamaan käytännön tasolla ymmärrettäväksi, miten poliisilakia ja esitutkintalakia sovelletaan liiketoimintakieltoasian tutkinnassa ja sen valvonnassa. Opinnäytetyössä käsiteltiin myös muun lainsäädännön merkitystä liiketoimintakiellon edellytyksien tutkinnassa ja valvonnassa.

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Kaakkois-Suomen poliisilaitos. Koen, että opinnäytetyö tulee hyödyntämään itseäni ja muuta poliisilaitoksen henkilöstöä, jotka liiketoimintakieltoon määrättyjen henkilöiden kanssa ovat tekemisissä. Opinnäytetyön tarkoitus on toimia perehdytysmateriaalina rikostutkijoille ja valvontatyöhön osallistuville työntekijöille ja sen pohjalta laaditaan erikseen Kaakkois-Suomen poliisilaitokselle sisäinen yksityiskohtainen ohje liiketoimintakiellon edellytysten tutkintaan ja valvontaan.

Liiketoimintakieltoon liittyviä opinnäytetöitä ovat tehneet Ala-Petäys, A. (2018) ”Liiketoimintakiellon toimivuus valvojan näkökulmasta” ja Karppi, M. (2020) ”Kevytyrittäjäys ja liiketoimintakielto”. Pro gradu tutkielman on tehnyt Turunen, M. (2011) Liiketoimintakielto lainvalvojan ja lainrikkojan näkökulmasta.

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

Opinnäytetyössä käytetään kvalitatiivista-, eli laadullista menetelmää. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on saada ymmärrys ilmiöstä vastaamalla kysymykseen: ”Mistä tässä on kyse?” (Kananen 2015, 32).

Poliisin tehtävänä on tutkia liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset ja suorittaa liiketoimintakieltoon määrättyjen valvonta. Työn tilaajalla ei ole perehdytysopasta tai ohjetta liiketoimintakieltoasian tutkintaan tai liiketoimintakiellon valvontaan. Tämän voi todeta olevan opinnäytetyöongelma. Opinnäytetyössä ongelmaan pyritään löytämään ratkaisu etsimällä vastaukset seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Miten liiketoimintakieltoon päädytään?
- Mitkä seikat liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä tutkittaessa ovat olennaisia?
- Mitä liiketoimintakieltoon määrätty saa tehdä ja mikä on kiellettyä?
- Mitkä keinot lainsäädäntö mahdollistaa liiketoimintakiellon valvontaan?

Laadullinen menetelmä soveltuu käyttötilanteisiin, joissa ilmiöstä halutaan saada syvälinen näkemys ja hyvä kuvaus (Kananen 2014, 23). Syvälinen näkemys ja hyvä kuvaus pyritään saamaan tutkimalla liiketoimintakieltoon liittyvää oikeudellista lähdemateriaalia ja täydentämällä tätä haastatteluin ja tilastotiedoin.

2.1 Empiirinen oikeustutkimus

Päärooli opinnäytetyössä on lainsäädännön tulkinnassa. Tulkinnassa käytettiin lain esitöitä, tulkinta-apua haettiin myös oikeuskirjallisuudesta, mutta sen rooli jäi vähäiseksi. Pohdintaa aiheutti kysymys, onko opinnäytetyö laadullisin menetelmin toteutettu lainopillinen tutkimus vai laadullisin menetelmin toteutettu empiirinen oikeustutkimus. Hirvonen (2011, 22 ja 36) toteaa, että lainoppi selvittää voimassa olevien oikeusnormien sisältöä ja se on oikeudellisia tekstejä tutkiva tulkintatiede. Keinänen & Väättänen (2015, 3) toteavat, että empiirisessä oikeustutkimuksessa tutkimuksen kohteena pitää olla oikeudellinen ilmiö ja siinä tulee käyttää empiirisen tutkimuksen metodeja kokemusperäisen tiedon hankintaan, analysointiin ja päätelmien tekemiseen. Empiiristen menetelmien avulla voidaan esimerkiksi kuvailla vallitsevaa oikeudellista tilaa ja sen yhteiskunnallista merkitystä.

Opinnäytetyön aihe on oikeudellinen ilmiö. Liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten tutkinta ja liiketoimintakiellon valvonta ovat lakiin perustuvaa toimintaa. Poliisi oikeudellisena toimijana suorittaa määräämisen edellytysten tutkinnan ja kiellon noudattamisen valvonnan. Tutkimukseni kohteena on liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten tutkinta ja liiketoimintakiellon määräämisen jälkeinen valvonta. Lainsäädäntö määrittelee keinot, joita ilmiön prosessissa sekä valvonnassa voidaan käyttää.

Teemahaastatteluilla kerättiin asiantuntijoiden kokemusperäistä tietoa seikkoihin, joihin ei oikeudellisista lähteistä vastausta löytynyt. Korkeimman oikeuden ratkaisuksista haettiin tietoa siitä, miten korkein oikeus on tulkinnut liiketoimintakieltolakia ratkaisuisaan. Opinnäytetyö sisältää myös poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä analysoitua tilastotietoa, jolla havainnollistettiin, millä volyymillä ja missä yhteydessä liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä on tutkittu Kaakkois-Suomen poliisilaitoksella. Empiirisellä aineistolla pyrittiin avaamaan, miten teoreettista tietoa sovelletaan käytäntöön.

Asiantuntijoina haastateltiin keskusrikospoliisissa työskentelevä rikostarkastaja Jukka Korkiatupa, jonka johtaman yksikön yhtenä vastuualueena on liiketoimintakiellon valvonnan valtakunnallinen koordinointi ja syyttäjälaitoksen Itä-Suomen syyttäjälueen erikoissyyttäjä Tea Talvela.

2.2 Toimintatutkimuksen piirteet

Tutkija voi olla oikeustieteellisessä tutkimuksessa ainestoa kerätessään osallisena tutkimuskohteensa toimintaan, jolloin kyseessä on toimintatutkimustyyppinen tutkimusasetelma (Keinänen & Vääänen 2015, 13).

Nykyiseen toimenkuvaani kuuluu liiketoimintakiellon valvonta, olen toimeksiantajan palveluksessa ja osana tutkittavan ilmiön toimintaa. Kyse on oman työn tutkimisesta ja kehittämisestä (Kananen 2014, 11). Opinnäytetyöni on siis osin luonteeltaan toimintatutkimus. Pitkäranta (2014, 116) toteaa, että toimintatutkimusta ei luonteeltaan pidetä varsinaisena tutkimusmenetelmänä, vaan se on enemmänkin tutkimuksellinen toimintatapa.

Vaikka opinnäytetyössä on toimintatutkimuksen piirteitä, se ei kumminkaan täytä kaikkia toimintatutkimuksen kriteereitä. Tässä opinnäytetyössä ei ole toimintatutkimukselle ominaista seurantasykliä. Työn on tarkoitus toimia perehdytysmateriaalina liiketoimintakiellon määräämisen tutkintaa ja liiketoimintakiellon valvontaa suorittaville Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen työntekijöille, ja perehdytysmateriaalin mahdollista tehostavaa vaikutusta ei opinnäytetyön laadinnan aikana päästy aikataulullisista syistä toteuttamaan.

3 LIIKETOIMINTAKIELTO ILMIÖNÄ

Laki liiketoimintakiellosta tuli voimaan 1.1.1986. Lain tarkoituksena oli ehkäistä taloudellista rikollisuutta ja se säädettiin osana konkurssilainsäädännön kokonaisuudistusta. Laki oli kiinteässä yhteydessä konkurssimenettelyyn, liiketoimintakieltoon voitiin määrätä vain konkurssivelallinen tai konkurssiyrityksessä määräävässä asemassa ollut henkilö. Konkurssin lisäksi edellytyksenä oli, että liiketoiminnassa oli laiminlyöty törkeästi liiketoiminnan harjoittamiseen liittyviä velvoitteita. (HE 269/2016 vp, 2.)

Merkittäviä muutoksia lakiin tehtiin vuonna 1997 voimaan tulleella lailla, jolloin lain soveltamisalaa laajennettiin poistamalla konkurssiedellytys. Kiellon valvonta säädettiin poliisin tehtäväksi, määräämisen edellytykset uudistettiin sekä kiellon sisältöä tarkennettiin. (HE 198/1996 vp, 1.)

Toisen kerran lakia muutettiin vuonna 2007 voimaan tulleella lailla, jolloin eri viranomaisille säädettiin velvollisuus kiinnittää huomiota liiketoimintakiellon noudattamisen toteutumiseen valvonnan tehostamiseksi. Lisäksi lakiin säädettiin kohta, joka kielteää liiketoimintakieltoon määrätyn harjoittamasta liiketoimintaa Suomessa ulkomaille perustetun yhteisön nimissä. Säännökset liiketoimintakiellon merkitsemisestä kaupparekisteriin ja säätiörekisteriin lisättiin tällöin liiketoimintakielto lakiin. (HE 82/2006 vp, 1.)

Kolmas muutos lakiin tehtiin vuonna 2017 voimaan tulleella lailla, jolloin lain soveltamisalaa laajennettiin koskemaan myös yksityisen elinkeinonharjoittajan ammattitoimintaa. Lisäksi säädettiin, että maksukyvyttömyydestä johtuva lakisääteisten velvollisuuksien laiminlyöminen ei voisi olla liiketoimintakiellon määräämisen edellytys. Laiminlyöntien olennaisuuden arviointiin lisättiin huomioitavaksi laiminlyönnillä tavoitellun taloudellisen hyödyn määrä. Lisäksi lakiin lisättiin laissa mainituille viranomaisille oikeus pyytää liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten tutkintaa tilanteissa, joissa ei ole kyse rikollisesta menettelystä. (HE 269/2016 vp, 1.)

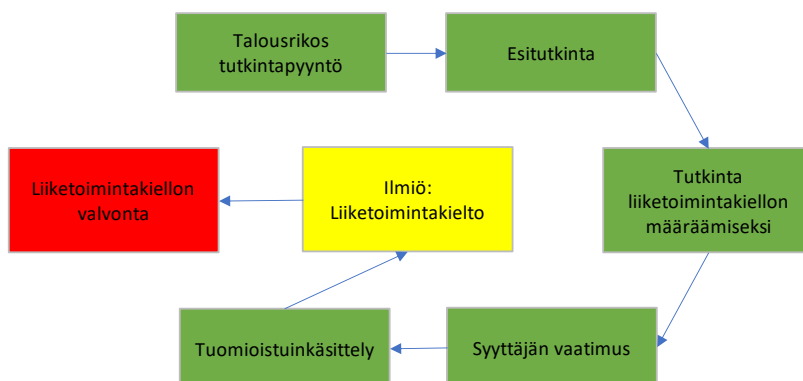
Liiketoimintakielto ei ole rikosoikeudellinen seuraamus, mutta se voi olla seuraamus rikollisesta menettelystä. Liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset tutkitaan lähes poikkeuksetta rikostutkinnan yhteydessä, mutta liiketoimintakieltoa ei määrätä rikoslain perusteella. Tällä perusteella sitä ei ole syytä pitää rikosoikeudellisena seuraamuksena. Sen sijaan rikoslaisissa säädetty liiketoimintakiellon rikkominen on rikosoikeudellinen seuraamus. Liiketoimintakieltoa kuvaillaan useissa lähteissä elinkeino-oikeudelliseksi turvaamistoimenpiteeksi, tämä on todettu myös lain esitöissä (HE 269/2016 vp, 6). Laki on säädetty sopimattoman ja vahingollisen liiketoiminnan estämiseksi sekä liiketoimintaan kohdistuvan luottamuksen ylläpitämiseksi (laki liiketoimintakiellosta 1059/1985, 1 § 1 mom.). Liiketoimintakielto lain yhteiskunnallista mer-

kitystä kuvaa lakisäateisiä velvollisuuksia noudattavien yritysten suojele niiltä yrityksiltä, jotka olennaisesti rikkovat kyseisiä velvollisuuksia. Lailla pyritään vähentämään oikein toimivien yritysten kilpailuetuhaitta (HE 269/2016 vp, 24).

Liiketoiminnalla tarkoitetaan kirjanpitolaissa tarkoitettua liike- tai ammattitoimintaa (laki liiketoimintakiellosta 1 § 2 mom.). Kirjanpilolaki ei tosin sisällä määritelmää liike- tai ammattitoiminnalle. Liiketoimintakieltoain esitöissä (HE 269/2016 vp, 27) mainitaan, että liike- ja ammattitoiminnalla tarkoitetaan sellaista toimintaa, josta luonnollisella henkilöllä on kirjanpitovelvollisuus. Tomperi (2020, 11) on määritellyt liiketoiminnan tarkoittavan toimintaa, joka tapahtuu ansiotarkoituksessa, on ulospäin suuntautuvaa, jatkuvaa ja itsenäistä ja siihen sisältyy yrittäjänriski.

Jotta liiketoimintakieltoon ilmiönä saa syvällisemmän käsityksen, opinnäytetyössä tutkittiin ilmiöön johtava prosessi. Prosessin eri vaiheet ovat opinnäytetyöni teoreettisen viitekehyksen käsitteitä, joiden määrittely auttaa lukijoita ymmärtämään, miten tutkimus on toteutettu (Kananen 2015, 20).

Ennen liiketoimintakiellon valvontaa tuomioistuimen on syyttäjän vaatimuksesta tullut määrätä henkilö liiketoimintakieltoon. Puolestaan ennen syyttäjän vaatimusta poliisi on suorittanut tutkinnan liiketoimintakiellon määrittämiseksi, joka yleensä tapahtuu talousrikosten esitutkinnan yhteydessä. Ilmiöön liittyvät käsitteet kulkevat kronologisessa järjestyksessä ¹⁾ talousrikoksesta tehty tutkintapyyntö, ²⁾ esitutkinta, ³⁾ tutkinta liiketoimintakiellon määrittämiseksi ⁴⁾ syyttäjän vaatimus ja tuomioistuimen määräys, ⁵⁾ liiketoimintakielto ja ⁶⁾ liiketoimintakiellon valvonta.

Kuvio 1. Liiketoimintakiellon prosessikuvaus

4 TALOUSRIKOS JA TUTKINTAPYYNTÖ

Kun esitutkintaviranomaiselle ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi, esitutkintaviranomaisen on viipymättä kirjattava ilmoitus (esitutkintalaki 3 luku 1 § 1 mom. 1 lause).

Kynnys rikosilmoituksen kirjaamiseen on matalampi kuin esitutkinnan aloittamisen kynnys. Ilmoitus on kirjattava, kun ilmoittaja epäilee rikoksen tapahtuneeksi. Esitutkinnan aloittamiskynnys puolestaan ylittyy, kun on syytä epäillä, että rikos on tehty. (Esitutkintalaki 805/2011, 3 luku 3 § 1 mom.; Fredman, Kanerva, Tolvanen & Viitanen 2020, 25 ja 257.) Joskus ilmoitus on siinä määrin epäselvä tai puutteellinen, että ilmoituksen tekijää kehoitetaan täsmentämään tai täydentämään ilmoitusta (esitutkintalaki 3 luku 1 § 1 mom.). Tutkintapyyntöön tai rikosilmoituksen esikäsittelyssä tutkitaan, onko tehdyn ilmoituksen perusteella syytä suorittaa tutkinta liiketoimintakiellon määräämiseksi.

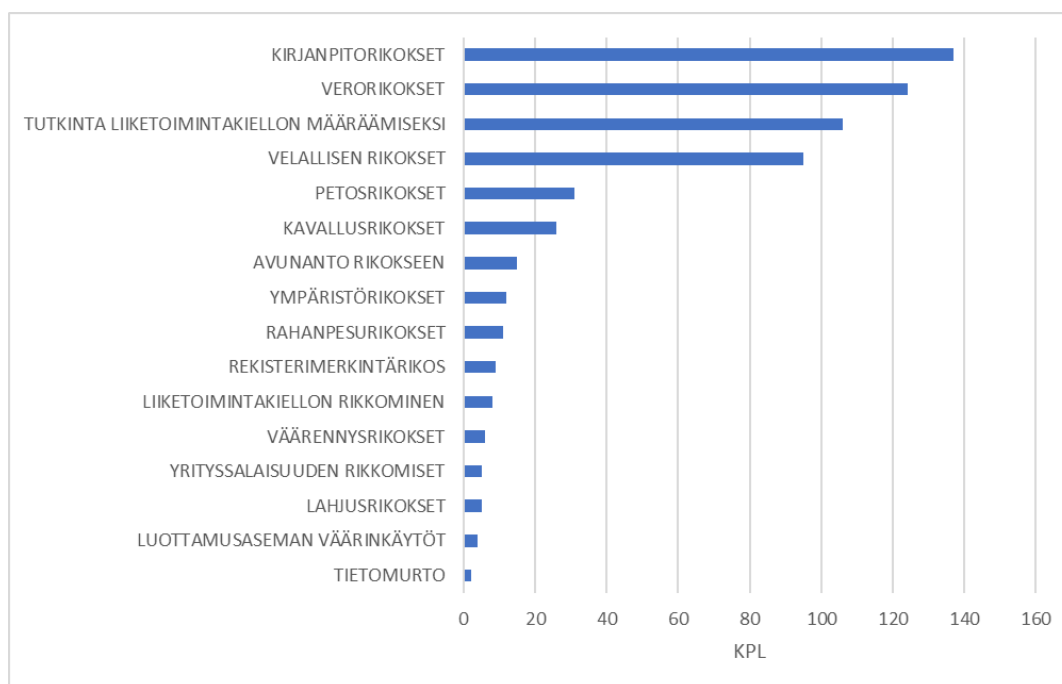
Yleisimmin liiketoimintakieltoon johtaa talousrikoksesta poliisille tehty tutkintapyyntö. Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen talousrikosyksikköön tehtiin vuosina 2016–2019 kaikkiaan 282 talousrikokseksi luokiteltua rikosilmoitusta (poliisin rikosilmoitusjärjestelmä 2021). Talousrikos käsitteenä on määritelty monella eri tavalla, joskin kaikkien määritelmien lopputulema on samantyyppinen. Talousrikostutkijan käsikirjassa talousrikos on määritelty rangaistavaksi teoksi tai laiminlyönniksi, jolla tavoitellaan taloudellista hyötyä ja joka on tehty yrityksen, julkishallinnon tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä (Hirvonen 2018, 17).

Rikosilmoituksessa on yleensä useampi rikosnimike. Usein verorikoksen ja velallisen rikoksen yhteydessä esitutkinnassa tutkitaan myös kirjanpitorikos ja suoritetaan tutkinta liiketoimintakiellon määräämiseksi. Taulukkoon 1 on listattu Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen talousrikosyksikköön tehtyjen talousrikoksiksi luokiteltujen tutkintapyyntöjen määrä ja niissä olleiden eri rikosnimikkeiden määrä.

Taulukko 1. Rikosilmoitusten määrä ja niissä olleet rikosnimikkeet vuosina 2016–2019 Kaakkois-Suomen poliisilaitoksella (poliisin rikosilmoitusjärjestelmä 2021)

Vuosi	R-ilmoitukset	rikosnimikkeet
2016	66	139
2017	66	156
2018	56	132
2019	94	205

Talousrikoksiksi luokitellut rikosilmoitukset sisälsivät eri rikosnimikkeitä alla olevan kuvion mukaisesti. Eniten poliisin rikosilmoitusjärjestelmään kirjattiin vuosina 2016–2019 kirjanpitorikoksia sekä vero- ja velallisen rikoksia. Avunantorikokset on laskettu mukaan päär rikoksiin. Muita yksittäisiä rikosnimikkeitä oli kaikkiaan 32 kappaletta. Tutkinta liiketoimintakiellon määräämiseksi kirjattiin 104 rikosilmoitukseen.

Kuvio 2. Rikosnimikkeiden (kpl) jakauma vuosina 2016–2019 Kaakkois-Suomen poliisilaitoksella (poliisin rikosilmoitusjärjestelmä 2021)

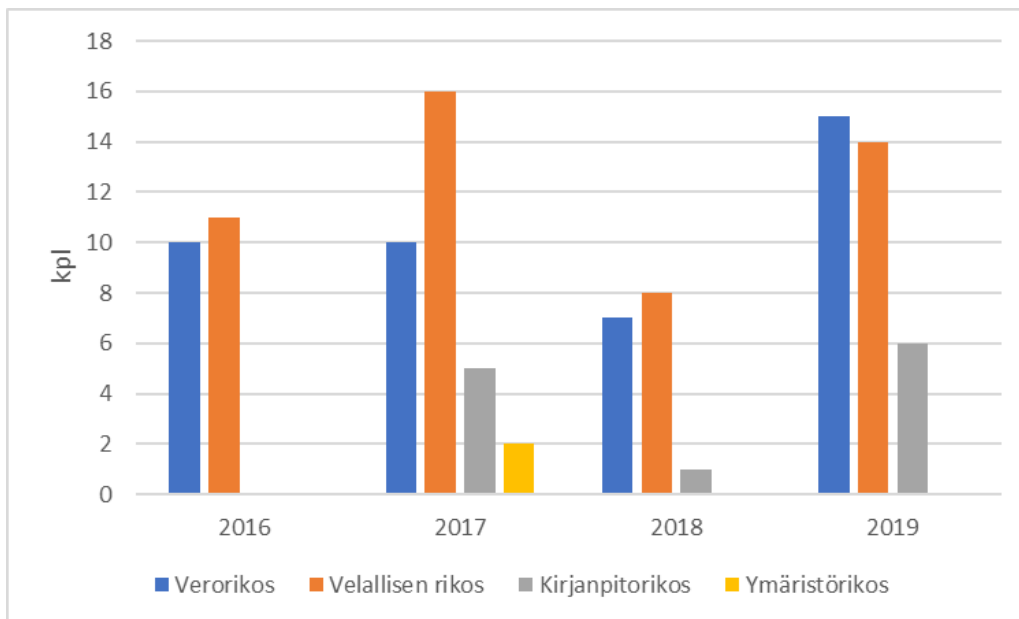
Tutkinta liiketoimintakiellon määräämiseksi kirjattiin poliisin rikosilmoitusjärjestelmään 104 rikosilmoitukseen. Prosentuaalista eroavaisuutta vuosien välillä on havaittavissa. Tässä opinnäytetyössä ei keskitytty selvittävään eroavaisuuden syytä, vaan havainnollistamaan sitä, kuinka suuressa osassa juttukokonaisuuksista tutkinta liiketoimintakiellon määräämiseksi kirjattiin poliisin rikosilmoitusjärjestelmään.

Taulukko 2. Tutkintapyyntöjen suhde liiketoimintakiellon määräämisen tutkintaan Kaakkois-Suomen poliisilaitoksella (poliisin rikosilmoitusjärjestelmä 2021)

Vuosi	Rikosilmoitukset LKM	Tutkinta liiketoimintakiellon määräämiseksi LKM	%
2016	66	21	31,82
2017	66	32	48,48
2018	56	16	28,57
2019	94	35	37,23

Esitutkintaa suoritettaessa valitaan yleensä joku tutkintapyyntöön rikosnimikkeistä niin sanotuksi päärikokseksi. Yleisimmin päärikos on törkeimmän tekotavan omaava rikosnimike, mutta se voi joissakin tapauksissa olla kronologisesti ensimmäisenä tehty epäilty rikos tai joku muu tapauksesta riippuen. Jos tutkintapyyntöön poliisille on tehnyt verottajan asianvalvoja, luontevasti päärikokseksi nousee verorikos, puolestaan konkurssipesän hoitajan tekemässä tutkintapyyntöissä yleisimmin päärikos on joku velallisen rikoksista. Lain esitöissä (HE 269/2016 vp, 4) tosin mainitaan, että vuonna 2015 määrätyistä liiketoimintakielloista lähes kolme neljäsosaa määrättiin törkeään kirjanpitorikokseen liittyen. Tilastojen valossa tilanne näyttää kyllä siltä, mutta käytännössä päärikoksena useimmiten on törkeä velallisen epärehellisyys tai törkeä veropetos, joiden yhteydessä tutkitaan törkeä kirjanpitorikos ja suoritetaan tutkinta liiketoimintakiellon määräämiseksi.

Kuten jo aikaisemmin on käynyt ilmi, Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen talousrikosyksikköön kirjattiin vuosina 2016–2019 eniten verottajan asianvalvojen ja konkurssipesän hoitajien tekemiä tutkintapyyntöjä. Kuvioista 3 ilmenee, että verorikosten ja velallisen rikosten ollessa päärikoksina, tutkinta liiketoimintakiellon määräämiseksi kirjattiin rikosilmoitusjärjestelmään yleisimmin. Joitakin kertoja tämä kirjattiin myös kirjanpitorikoksen tai ympäristörikoksen ollessa päärikoksena.

Kuvio 3. Päärikkokset liiketoimintakiellon määräämisen tutkinnassa Kaakkois-Suomen poliisilaitoksella (poliisin rikosilmoitusjärjestelmä 2020)

Edellä tilastoihin perustuva analysointi on tehty talousrikoksiksi luokiteltujen rikosilmoitusten perusteella. Joskus luokittelu on saattanut jäädä tekemättä tai luokittelussa on tapahtunut virhe, joten se osaltaan heikentää tilastoihin perustuneen analysoinnin luotettavuutta. Tällä ei kumminkaan voida katsoa olevan suurta merkitystä tässä asiayhteydessä. Tilastojen analysoinnilla pyrittiin kuvaamaan, kuinka paljon Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen talousrikosyksikköön kirjattiin aikavälillä rikosilmoituksia, kuinka paljon ne sisältävät eri rikosnimikkeitä ja minkälaisen juttujen yhteydessä tutkintaa liiketoimintakiellon määräämiseksi suoritettiin.

5 ESITUTKINTA

Esitutkintalaissa (2 luku 1 §) säädetään poliisin lisäksi rajavartiosto-, tulli- ja sotilasviranomaisten esitutkintaa suorittaviksi viranomaisiksi.

Esitutkinnassa selvitetään asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen tekoolosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat (esitutkintalaki 1 luku 2 § 1 mom. 1 k.).

Liiketoimintakielto on esitutkintalaissa tarkoitettu rikoksen johdosta määrättävä seuraamus, jolloin esitutkinnassa selvitettäväksi voi tulla myös liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset (Fredman ym. 2020, 311). Liiketoimintakieltolaissa säädetäänkin, että liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset on tutkittava esitutkinnan yhteydessä, mikäli taustalla on liiketoiminnassa tehty rikos ja tekijä kuuluu liiketoimintakiellon henkilöpiiriin (laki liiketoimintakiellosta 19 a §). Hallituksen esityksen (269/2016 vp, 11) mukaan kyseistä lainkohtaa tulee tulkita siten, että poliisin lisäksi muutkin esitutkintaviranomaiset voivat tutkia liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset esitutkinnan yhteydessä, jos liiketoimintakiellon henkilöpiiriin kuuluva henkilö on epäilty liiketoiminnassa tehdystä vähäistä vakavammasta rikoksesta.

Liiketoimintakieltoon johtavat rikokset, joihin esitutkintaa kohdistetaan, ovat Kaakkois-Suomen poliisilaitoksella yleisimmin verorikokset, velallisen rikokset ja kirjantorjuntarikokset. Seuraavassa avataan pinnallisesti näiden rikosten tunnusmerkistöjä.

5.1 Verorikokset

Veropetoksen tunnusmerkistö voi täytyä, jos verovelvollinen ¹⁾ antaa viranomaiselle väärän tiedon veron määräämiseen vaikuttavasta seikasta, ²⁾ salaa verotusta varten annetussa ilmoituksessa veron määräämiseen vaikuttavan seikan, ³⁾ laiminlyö veron välttämistarkoituksessa verotusta varten säädetyn velvollisuuden ja tällä on merkitystä veron määräämiselle tai ⁴⁾ toimii muuten petollisesti (rikoslaki 39/1889, 29 luku 1 §).

Edellytyksenä on lisäksi, että verovelvollinen menettelyllään aiheuttaa tai yrittää aiheuttaa veron määräämättä jättämisen tai sen määräämisen liian alhaiseksi taikka veron aiheettoman palautuksen. Veropetoksesta voidaan tuomita rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta (rikoslaki 29 luku 1 §; Hirvonen 2018, 355). Veropetoksesta on säännelty edellä mainitun perusmuotoisen tekotavan lisäksi törkeä ja lievä tekotapa sekä verorikkomus. Törkeysastetta arvioitaessa saadulla tai tavoitellun hyödyn määrällä on keskeinen merkitys. (Hirvonen 2018, 356.)

5.2 Velallisen rikokset

”Velallinen, joka ¹⁾ hävittää omaisuuttaan, ²⁾ ilman hyväksyttävää syytä lahjoittaa tai muuten luovuttaa omaisuuttaan, ³⁾ siirtää omaisuuttaan ulkomaille saattaakseen sen velkojensa ulottumattomiin taikka ⁴⁾ lisää perusteettomasti velvoitteitaan ja siten aiheuttaa maksukyvyttömäksi tulemisensa tai oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyytään, on tuomittava *velallisen epärehellisyydestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi” (rikoslaki 39 luku 1 §).

Rikoslaisissa säädetään myös törkeästä tekotavasta. Törkeä tekotapa täyttyy, ”jos velallisen epärehellisyydessä ¹⁾ tavoitellaan huomattavaa hyötyä, ²⁾ aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa velkojille tai ³⁾ rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti ja velallisen epärehellisyys on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä velallisen epärehellisyydestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi” (rikoslaki 39 luku 2 §).

Tyypillinen velallisen epärehellisyysrikos on tehty siten, että velallisyhtiön omaisuutta on ilman hyväksyttävää syytä luovutettu pois yhtiön varallisuuspiiristä ja teolla on pahennettu maksukyvyttömyyttä tai aiheutettu maksukyvyttömyys ja siten loukattu yhtiön velkojien oikeuksia (Hirvonen 2018, 386).

Velallisen epärehellisyyteen voi syyllistyä muodollista tai tosiasiallista vastuuasemaa käyttävä henkilö (Hirvonen 2018, 386). Rikosvastuun kohdentuminen oikeaan henkilöön on luonnollisesti tärkeää myös liiketoimintakiellon määräämisen kannalta, koska esitutkinta ja poliisitutkinta kulkevat prosessissa yleensä rinta rinnan. Jos rikosvastuu kohdistuu väärään henkilöön, myös väärä henkilö voi tulla määräytyksi liiketoimintakieltoon. Velallisen rikoksia tutkittaessa tulee usein esiin tilanne, jossa tosiasiallista vastuuta joudutaan pohtimaan. Vakavassa ja suunnitelmallisessa talousrikollisuudessa yhtiön muodollisina vastuuhenkilöinä voivat toimia bulvaanit ja tosiasialliset toimijat toimivat taustalla käärien rikosshyödyn omiin taskuihinsa. Velallisen rikoksiin luokitellaan kuuluviksi myös *velallisen petokset, velallisen vilpillisyydet, velallisrikkomukset ja velkojansuosinnat*.

5.3 Kirjanpitorikokset

”Jos kirjanpitovelvollinen, tämän edustaja, kirjanpitovelvollisessa oikeushenkilössä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävä tai se, jonka tehtäväksi kirjanpito on toimeksiantamalla uskottu, ¹⁾ laiminlyö liiketapahtumien kirjaamista tai tilinpäätöksen laatimista vastoin kirjanpitolainsäädännön mukaisia velvollisuuksia, ²⁾ merkitsee kirjanpitoon vääriä tai harhaanjohtavia tietoja taikka ³⁾ hävittää, kätkee tai vahingoittaa kirjanpitoaineistoa ja siten vaikeuttaa oikean ja riittävän kuvan saamista kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta tai taloudellisesta asemasta, hänet on tuomittava *kirjanpitorikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi” (rikoslaki 30 luku 9 §).

”Jos kirjanpitorikoksessa ¹⁾ liiketapahtumien kirjaaminen tai tilinpäätöksen laatiminen laiminlyödään kokonaan tai olennaisilta osiltaan, ²⁾ väärin tai harhaanjohtavien tietojen määrä on huomattavan suuri, ne koskevat suuria summia tai ne perustuvat sisällöltään väärin tositteisiin taikka ³⁾ kirjanpito hävitetään tai kätketään kokonaan tai olennaisilta osiltaan taikka sitä vahingoitetaan olennaisilta osiltaan ja kirjanpitorikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä kirjanpitorikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi” (rikoslaki 30 luku 9a §).

Kirjanpitorikokset kuuluvat rikoslain elinkeinorikoksista säätävään lukuun. Kirjanpitorikos on rangaistava myös tuottamuksellisena. *Kirjanpitorikkomus* on säädetty rangaistavaksi kirjanpitolaissa. Kirjanpitorikkomus on tuomittava, mikäli tekoa ei ole rangaistava kirjanpitorikoksena, eikä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta (kirjanpitolaki 1336/1997, 8 luku 4 § 2 mom.). Rangaistussäännös on siis toissijainen. Kirjanpitorikkomuksesta ei suoritettu esitutkintaa Kaakkois-Suomen poliisilaitoksella tarkastelujaksolla.

Kirjanpidon laiminlyönnistä johtuva kirjanpitorikos ilmenee tyypillisesti pienyrittäjien kohdalla siten, että toiminnan hiipussa laiminlyödään kirjanpidon pitäminen (Hirvonen 2018, 374). Yleinen esitutkinnassa kerrottu selitys on rahapula. Toiminnan hiipussa yritys tai yrittäjä ovat usein myös taloudellisissa vaikeuksissa, ja rahaa ei ole mak-
saa kirjanpitoa hoitavalle kirjanpitäjälle tai kirjanpitotoimistolle palkkiota kirjanpidon pitämisestä.

Kirjanpitorikokset voivat olla myös apurikoksia muihin talousrikoksiin. Esimerkiksi kirjanpitoa vääristelemällä tai muuntelemalla peitetään muita rikoksia ja toiminnalla pyritään saamaan itselle oikeudetonta taloudellista hyötyä. (Hirvonen 2018, 374.) On tullut esiin tapauksia, joissa kirjanpitoon liitetään sinne kuulumattomia kulutusitteita peittämään perusteettomia varallisuussiirtoja osakkaalle.

6 TUTKINTA LIIKETOIMINTAKIELLON MÄÄRÄÄMISEKSI

Liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten tutkinta voi olla poliisitutkintaa tai osa esitutkinnan suorittamista. Poliisitutkinnasta säädetään poliisilaissa. Poliisitutkinnan tulee perustua lakiin, koska poliisitutkinnalla pystytään vaikuttamaan henkilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin (HE 224/2010 vp, 141). Tällä viitataan perustuslain säädökseen, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia (Suomen perustuslaki 731/1999, 1 luku 2 § 3 mom.). Poliisin ei siis tule suorittaa sellaista tutkintaa, josta ei säädetä missään laissa (Rantaeskola 2014, 141).

Liiketoimintakieltolain mukaan liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten tutkinnassa sovelletaan poliisilain säännöksiä poliisitutkinnasta (laki liiketoimintakiellosta 19 a § 3 mom.). Poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa (poliisilaki 6 luku 1 § 1 mom.). Jos poliisitutkinta toimitetaan sen selvittämiseksi, onko jollekin henkilölle tuomittava tai määrättävä rangaistukseen verrattava seuraamus, häneen sovelletaan rikoksesta epäiltyä koskevia esitutkintalain säännöksiä (poliisilaki 6 luku 2 § 2 mom.).

Liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä tutkittaessa henkilön asema on sellainen, josta hänelle voidaan tuomita rangaistukseen verrattavissa oleva seuraamus (Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola 2012, 359). Tällöin tulee siis sovellettavaksi esitutkintalain rikoksesta epäiltyä koskevat säännökset. Käytännössä tämä kulminoituu siinä, että tutkittaessa liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä kuultavalla ei ole

velvollisuutta pysyä totuudessa (esitutkintalaki 4 luku 16 § 1 mom. 6 k.). Myös poliisilaki (6 luku 2 § 3 mom.) säättää, että asianosaisella, jolle saatetaan tuomita tai määrätä rangaistukseen verrattava seuraamus, ei ole velvollisuutta pysyä totuudessa tehdessään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan esitettyihin kysymyksiin. Vaikka poliisitutkinnassa sovelletaankin asianosaisen prosessuaalisessa asemassa esitutkintalain säännöksiä, on syytä korostaa, ettei poliisitutkinnassa ole rikoksesta epäiltyä (Fredman ym. 2020, 19). Henkilö joudutaan kumminkin kirjaamaan rikoksesta epäillyn asemaan poliisin patja- järjestelmän teknisen ominaisuuden vuoksi (Korkiatupa henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021).

Poliisitutkintaa suoritetaan yleensä esitutkinnan kanssa samanaikaisesti. On tärkeä mieltää, että poliisin toimivaltuudet ovat erilaiset poliisitutkintaa ja esitutkintaa suoritettaessa. On myös harkittava, mitä toimivaltuuksia käytetään eri tutkintamuodoissa. (Rantaeskola 2014, 141.) Käytännön tasolla toimivaltuusasiaan ei tarvitse kiinnittää huomiota tutkinnan aikana, koska lähes poikkeuksetta liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset tutkitaan rikostutkinnan yhteydessä. Kuultava on joko kutsuttu tai noudettu kuulusteluun esitutkintalain 6 luvun läsnäolosäännösten perusteella. Kuultavalle on ilmoitettava, että kuultavan asema on asianosainen, jolle saattaa seurata rangaistukseen rinnastettava seuraamus. Lisäksi tulee ilmoittaa, että kuultavalla on oikeus olla vastaamatta kysymyksiin, eikä hänen tarvitse myötävaikuttaa asian selvittämiseen. Aseman muutos on ilmoitettava selkeästi, koska kuulustelu liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksistä suoritetaan usein välittömästi rikosepäilyyn liittyvän kuulustelun jälkeen. Esitutkintalain mukaan henkilölle on mahdollisimman nopeasti ilmoitettava hänen asemansa esitutkinnassa, ilmoitusvelvollisuus koskee myös asemassa tapahtuneita muutoksia (esitutkintalaki 4 luku 9 §).

6.1 Tutkinta esitutkinnan yhteydessä

Liiketoimintakieltolaissa säädetään liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten tutkinnasta esitutkinnan yhteydessä. Säädos koskee kaikkia esitutkintaviranomaisia ja se pitää sisällään kaksi edellytystä. Ensinnäkin henkilön tulee kuulua liiketoimintakiellon henkilöpiiriin, toisaalta hänen on tullut liiketoiminnassa syyllistyä vähäistä vakavam-

paan rikolliseen menettelyyn tai laissa erikseen lueteltuun rikokseen (laki liiketoimintakiellosta 19 a § 1 mom.). Lisäksi tutkinnassa tulee selvitettäväksi, onko tutkinnan kohteen toimintaa pidettävä kokonaisuutena arvioiden vahingollisena liiketoimintakieltolain 3 §:n 2 momentin mukaisesti.

6.1.1 Henkilöpiiri

Liiketoimintakiellon määrittämisen edellytysten tutkinnassa on ensinnäkin tarkastettava, että kuultava kuuluu liiketoimintakiellon henkilöpiiriin, josta on säädös liiketoimintakieltolain 2 pykälässä.

”Liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 3 §:ssä säädetyin edellytyksin:

- 1) yksityinen elinkeinonharjoittaja, jolla on kirjanpitolaissa säädetty kirjanpitovelvollisuus;
- 2) avoimen yhtiön yhtiömies, kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies ja eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsen; sekä
- 3) se, joka on yhteisön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa, samoin kuin se, joka tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa taikka hoitaa sen hallintoa” (laki liiketoimintakiellosta 2 §).

Kirjanpitovelvollinen elinkeinonharjoittaja

Vuonna 2017 muutettiin liiketoimintakieltolain 2 §:n 1-kohtaa siten, että liiketoimintakiellon henkilöpiiriin kuuluvat myös kirjanpitovelvolliset ammattitoimintaa harjoittavat yksityiset elinkeinonharjoittajat. Muutokseen asti nämä olivat soveltamisalan ulkopuolella. Alkuperäisen lain esitöissä (HE 29/1985 vp, 8) mainitaan, että esimerkiksi käsityöläiset, lääkärit ja asianajajat olisivat lain soveltamisalan ulkopuolella. Hallituksen esityksen (269/2016 vp, 5) mukaan ammatinharjoittajien lisääminen henkilöpiiriin oli kytköksissä kirjanpitolain uudistukseen, jolloin liike- ja ammattitoimintaa koskeva kirjanpitovelvollisuus yhdenmukaistettiin. Ajantasaisen kirjanpitolain mukaan luonnollinen henkilö on kirjanpitovelvollinen harjoittamastaan liike- ja ammattitoiminnasta (kirjanpitolaki 1 luku 1a § 1 mom.).

Lain esitöissä (HE 269/2016 vp, 6) asiaa pohdittiin myös perusoikeuksien kannalta. Perustuslaissa säädetään, että jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla (Suomen perustuslaki 2 luku 18 § 1 mom.). Vaikka ammatinharjoittamiselle on perustuslaissa annettu sama asema kuin oikeudelle ansaita toimeentulonsa työllä tai elinkeinolla, lain esitöissä todettiin, ettei ammatinharjoittamisen erityisasemalle verrattuna muuhun liiketoimintaan ole enää perusteita yhdenvertaisuus huomioiden. Esimerkiksi talousrikoksiin syyllistyminen ammatinharjoittajana on yhtä moitittavaa kuin muussa liiketoiminnassa.

Luonnollisen henkilön harjoittaman ammatin- ja liikkeenharjoittamisen välistä eroavaisuutta ei ole lainsäädännössä määritelty. Tämä osaltaan selventää myös liiketoimintakiellon edellytysten tutkintaa. Tutkittaessa määräämisen edellytyksiä ei ole tarpeen enää pohtia, onko kyseessä yksityinen liikkeenharjoittaja vai yksityinen ammatinharjoittaja. Kirjanpitolain mukaan maatalouden ja kalastuksen harjoittajat eivät luonnollisina henkilöinä ole kirjanpitovelvollisia (kirjanpitolaki 1336/1997, 1 luku 1 a § 1 mom.). Heihin ei siis voida kohdistaa tutkintaa liiketoimintakiellon määräämiseksi, eikä heitä voi määrätä liiketoimintakieltoon.

Avoimen yhtiön yhtiömies, kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies ja eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsen

Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö ovat henkilöyhtiöitä, joissa yhtiömiehet vastaavat yhtiön velvoitteista kuin omasta velastaan (laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä 389/1988, 1 luku 2 mom.). Kommandiittiyhtiön ääneton yhtiömies vastaa kumminkin vain yhtiöön sijoitetun pääomapanoksen verran (Villa 2018, 83). Avoimessa yhtiössä ja kommandiittiyhtiössä tulee olla vähintään kaksi yhtiömiestä. Kommandiittiyhtiö voi koostua vastuunalaisesta yhtiömiehestä ja äänettömästä yhtiömiehestä. Avoimessa yhtiössä tulee olla vähintään kaksi yhtiömiestä (Villa 2018, 84–85.)

Avoin yhtiö voi toimia yhdenmiehenyhtiönä yhden vuoden ajan (laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä 5 luku 9 § 1 mom.). Yhtiö voi ajautua yhdenmiehenyhtiön tilanteeseen, mikäli toinen yhtiömies määrätään liiketoimintakieltoon. Mikäli vuoden sisällä yhtiömiesten lukumäärä ei nouse kahteen, yhtiö katsotaan purkautuneeksi ilman selvitystilaa, yhtiö ikään kuin lakkaa olemasta. Mikäli jäljelle jäänyt yhtiömies jatkaa yhtiön liikettä, hänestä tulee yksityinen elinkeinonharjoittaja. (Villa 2018, 84.)

Kommandiittiyhtiö voi ajautua tilanteeseen, jossa yhtiön vastuunalainen yhtiömies määrätään liiketoimintakieltoon, ja yhtiöön jää vain äänetön yhtiömies. Villa (2018, 85) toteaa olevan epäselvää, koskeeko yhdenmiehenyhtiön säädös kommandiittiyhtiötä kyseisessä tilanteessa. Äänettömällä yhtiömiehellä ei ilman eri sopimusta ole oikeutta toimia yhtiön puolesta.

Eurooppalainen taloudellinen etuyhtymän henkilöjäsen on säädetty kuuluvaksi liiketoimintakiellon henkilöpiiriin. Kyseinen etuyhtymä on yhteisömuoto, joka mahdollistaa Euroopan unionin jäsenvaltioiden yritysten ja luonnollisten henkilöiden yli rajojen ulottuvan yhteistoiminnan harjoittamisen. (HE 198/1996 vp, 12.)

Liiketoimintakieltolain 2 §:n kolmannessa kohdassa mainittu yhteisö laajentaa henkilöpiiriä yhtiön, osuuskunnan ja yhdistyksen jäsenien lisäksi koskemaan esimerkiksi eurooppalaisen etuyhtymän johtohenkilöihin sekä julkisoikeudellisen yhteisön johtotehtävissä toimiviin (HE 198/1996 vp, 12).

Yhteisön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa, samoin kuin se, joka tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa taikka hoitaa sen hallintoa

Tosiallinen johtajuus tuo henkilöpiiriin myös henkilöt, jotka eivät virallisesti johda yhtiötä, mutta tosiasiallisesti ilman muodollista asemaa johtavat yhtiötä. Säännös on ollut mukana jo alkuperäisessä laissa, jonka esitöissä (HE 29/1985 vp, 9) mainitaankin, että pelkästään muodollinen asema tai tehtävä ei ratkaise sitä, kenet voidaan liiketoimintakieltoon määrätä. Esitöissä nostettiin esiin välikäden, eli bulvaanin, kuten esimerkiksi perheenjäsenen käyttäminen muodollisena määräysvallan käyttäjänä, vaikka tosiasiallisesti heillä ei ole mitään tekemistä yhtiön toiminnan kanssa.

Esitutkinnassa kyseinen teema on keskeinen. Rikosvastuun kohdentuminen tosiasialliseen määräysvallan käyttäjään on esitutkinnan tärkeimpiä teemoja. Jos yhtiön toiminta on hoidettu välikäden kautta, muiden edellytysten täytyessä liiketoimintakiellon määrittämisen edellytykset tutkitaan sekä muodollista että tosiasiallista määräysvaltaa käyttävien osalta. Muodollista määräysvaltaa käyttävät on yleensä ilmoitettu Patentti- ja rekisterihallituksen ylläpitämään kaupparekisteriin. On syytä huomioda, että

tilanteessa saattaa nousta esiin myös rikoslaisissa säädetty rekisterimerkintärikos. ”Joka aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon, on tuomittava *rekisterimerkintärikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi” (rikoslaki 16 luku 7 §).

Sivuliikkeellä tarkoitetaan tässä laissa ulkomaisen yhteisön tai säätiön osaa, joka harjoittaa Suomessa tässä maassa sijaitsevasta kiinteästä toimipaikasta käsin jatkuvaa liike- tai ammattitoimintaa ulkomaisen yhteisön tai säätiön nimiin ja lukuun (laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta 122/1919, 1 luku 2 § 1 mom.). Liiketoimintakielttoon voitaisiin määrätä se, joka tosiasiallisesti johtaa Suomessa sijaitsevan sivuliikkeen toimintaa tai hoitaa sen hallintoa. Henkilö ei välttämättä ole merkitty kaupparekisteriin Suomessa toimiva sivuliikkeen edustajaksi, mutta johtaa toimintaa tosiasiallisesti. (HE 198/1996 vp, 11.)

6.1.2 Vähäistä vakavampi rikollinen menettely

Luvussa 5 on käsitelty yleisimmät talousrikoksiksi luokitellut rikokset, joiden johdosta liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset tutkitaan ja liiketoimintakielto yleisimmin määrätään, liiketoimintakielto voidaan määrätä myös liiketoiminnassa vähäistä vakavamman muunlaisen rikollisen menettelyn seurauksena. Hallituksen esityksessä mainitaan esimerkkeinä tilanteet, joissa koko liiketoiminta perustuu rikolliseen menettelyyn tai liiketoiminta perustuu rikollisen toiminnan peittämiseen. Näin ollen liiketoiminnassa tehdyt kätkemisrikokset, salakuljetusrikokset ja rahanpesurikokset voivat olla liiketoimintakieltolain tarkoittamaa rikollista menettelyä. Samoin elinkeinorikokset, työrikokset ja ympäristörikokset voivat olla tehty lain tarkoittaman liiketoiminnan yhteydessä (HE 269/2016 vp, 9.)

Liiketoimintakieltolain henkilöpiiriin kuuluva voi syyllistyä myös rikokseen, jota ei voida katsoa olevan liiketoiminnassa tehdyksi, vaikka rikokseen syyllistyttäisiin elinkeinoa harjoitettaessa. Hallituksen esityksessä (269/2016 vp, 9) mainitaan esimerkkinä kuorma-autoilijan syyllistyminen rattijuopumukseen ammatissaan. Kyseisessä esimerkissä rattijuopumus ei ole peruste liiketoimintakiellon määräämiselle, koska henkilön

toiminnan tulee olla kokonaisuutena arvioiden muun muassa velkojien kannalta vahingollista (laki liiketoimintakiellosta 3 § 2 mom.; HE 269/2016 vp, 10).

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2013:1 on otettu kantaa siihen, oliko kyse liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta. Tuusulan käräjäoikeus oli tuominnut niin sanotut saattohoitajat A:n ja B:n vankeusrangaistuksiin rekisterimerkintärikoksesta, mutta hylännyt liiketoimintakielloa koskevan vaatimuksen, koska käräjäoikeuden mukaan rikosta ei oltu tehty liiketoiminnassa. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota. Syyttäjä sai valitusluvan korkeimpaan oikeuteen. Korkein oikeus lausui, että A ja B olivat ilmoittaneet kaupparekisteriin harhaanjohtavan tiedon osakeyhtiön hallinnon tosiasiallisesta järjestämisestä. Tiedon katsottiin olevan merkityksellinen osakeyhtiön harjoittaman liiketoiminnan kannalta ja harhaanjohtava tieto oli ilmoitettu hallituksen jäsenen toimesta. Korkein oikeus katsoi A:n ja B:n rikollisen menettelyn tapahtuneen liiketoiminnassa. (KKO 2013:1.)

Lain esitöissä (HE 198/1996 vp, 16) käsitellään rikoksen vähäisyyden arviointia. Lähtökohtaisesti arviointi tehdään rikoksesta säädetyn rangaistuksen perusteella. Hallituksen esityksessä rikollisen teon vähäisyyden arviointi on jaettu kolmeen kategoriaan.

- 1) rikokset, joista säädetty rangaistus on sakkorangaistus tai vankeutta enintään kuusi kuukautta
- 2) rikokset, joista voi seurata vankeutta yli kaksi vuotta
- 3) rikokset, joista säädetty rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta mutta enintään kaksi vuotta vankeutta

Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat rikokset ovat lähtökohtaisesti liiketoimintakiellon kannalta vähäisiä. Toisen kategorian rikoksia ei voida lähtökohtaisesti pitää vähäisinä. Kolmannen kategorian rikoksien osalta ei voida esittää suoranaista oletusta siitä, ovatko ne liiketoimintakiellon kannalta vähäisiä vai ei. (HE 198/1996 vp, 16.)

Rikosnimikkeistä ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat esimerkiksi kirjanpitolaissa säädetty kirjanpitorikkomus ja rikoslaissa säädetty lievä petos. Yleisesti rikosten lievät

tekotavat ovat sanktioitu sakkorikoksiksi tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistuksin. Nämä lähtökohtaisesti yksittäisinä rikoksina ovat liiketoimintakieltolain kannalta vähäisiä rikoksia, joiden johdosta tutkintaa liiketoimintakiellon määräämiseksi ei suoriteta.

Toisen kategorian rikoksia ovat muun muassa rikoslaissa säädetty törkeä kirjanpitorikos, törkeä petos, törkeä veropetos ja törkeä velallisen epärehellisyys. Näistä säädetty rangaistus on kaikissa yli kaksi vuotta vankeutta. Kuten aikaisemmin tilastotietojen analysoinnissa kävi ilmi, suurin osa liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten tutkimuksista tehtiin Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa kyseisten rikosten esitutkintojen yhteydessä.

Kolmannen kategorian rikoksiin kuuluvat yleisesti niin sanotut perusmuotoiset rikokset, kuten kirjanpitorikos, veropetos ja velallisen epärehellisyys. Mikäli tällaisia rikoksia on useita, menettelyä ei tulisi pitää vähäisenä (HE 198/1996 vp, 16).

Vähäisyyden arviota ei kumminkaan tule punnita pelkästään rikoksesta säädetyn rangaistuksen perusteella. Huomioon tulee otettavaksi myös rikoksen ilmenemismuoto ja syyksiluettavan rikolliseksi katsotun menettelyn laajuus. Esimerkiksi tilanteessa, jossa olennainen osa liiketoiminnasta perustuu rikolliseen menettelyyn ja toiminnalla saavutettu oikeudeton taloudellinen hyöty on merkittävä, menettelyä ei voida pitää vähäisenä, vaikka yksittäisistä rikoksista säädetty ankarin rangaistus olisikin alle kaksi vuotta vankeutta. Toisin päin ajateltuna yksittäinen ankarastikin sanktioitu rikos ei välttämättä täytä liiketoimintakiellon kriteereitä. (HE 198/1996 vp, 16.)

Voimassa olevan lain esitöissä (HE 269/2016 vp, 16) mainitaan lisäksi, että laiminlyöntien osalta ei välttämättä vaadita taloudellisen edun tavoittelua, vaan piittaamattomuus lakisääteisten velvoitteiden noudattamisessa voisi olla edellytysten taustalla.

Rikoksella aiheutettu vahinko tai sillä saatu hyöty on usein sidoksissa rikoksen törkeysastetta arvioitaessa. Liiketoimintakieltolakiin (3 § 2 mom.) onkin lisätty erikseen maininta laiminlyönneistä aiheutuneiden ja niillä tavoitellun taloudellisen hyödyn määräästä.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2016:85 ratkaistavana oli liiketoimintakiellon määrääminen markkinointirikoksen perusteella. Kyseessä oli siis edellä mainittuun kolmanteen kategoriaan kuuluva yksittäinen rikos, jonka rangaistusmaksimi on enintään yksi vuosi.

Käräjäoikeus oli hylännyt syyttäjän vaatimuksen liiketoimintakiellon määräämisestä, koska liiketoimintakieltoa vastaan puhuvia seikkoja oli enemmän kuin sitä puoltavia seikkoja. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden päätöstä. Korkeimmassa oikeudessa ratkaistavana oli muun muassa se, onko rikollinen toiminta ollut vähäistä. Yhtiön, jonka toiminnassa rikollinen menettely oli tapahtunut, markkinointikampanjassa suurta joukkoa asiakkaita oli johdettu suunnitelmallisesti ja hyötymistarkoituksessa harhaan. Lisäksi teko oli jatkunut pitkään siitä huolimatta, että keskuskauppakamarin liiketapalautakunta oli huomauttanut yhtiötä markkinoinnin harhaanjohtavuudesta sekä hyvän liiketavan vastaisuudesta. Korkein oikeus katsoi, että rikollista menettelyä ei voitu pitää vähäisenä. (KKO 2016:85.)

Kyseinen korkeimman oikeuden ratkaisu kuvastaa sitä, miten yksittäisen perusmuotoisen rikoksen kohdalla tulee huomioitavaksi tulkittaessa rikollisen menettelyn vähäisyyttä. Korkeimman oikeuden päätöksessä mainitaan, että enimmäisrangaistuksen perusteella ei voida esittää olettamusta siitä, tuleeko rikollista menettelyä pitää vähäisenä liiketoimintakiellon määräämisen kannalta, mutta teon suunnitelmallisuus, hyötymistarkoitus, pitkäkestoisuus ja välinpitämättömyys ratkaisivat sen, että rikollista menettelyä ei voitu pitää vähäisenä.

6.1.3 Kokonaisarvostelu

Jotta liiketoimintakiellon henkilöpiiriin kuuluva henkilö voidaan määrätä liiketoimintakieltoon joko rikollisen menettelyn tai lakisääteisten velvollisuuksien olennaisten laiminlyöntien seurauksena, henkilön toimintaa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä velkojien, sopimuskumppaneiden, julkisen talouden taikka terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena (laki liiketoimintakiellosta 3 § 1–2 mom.).

Toiminnan vahingollisuuden kokonaisarvostelua on avattu vuoden 1997 lakiuudistuksen esitöissä. Kuten aikaisemmin on käynyt ilmi, tämän edellytyksen tulee täytyä sekä rikollisen menettelyn että olennaisten laiminlyöntien osalta ja täten tähän tulee kiinnittää huomiota tutkittaessa liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä. Hallituksen esityksessä 198/1996 on lueteltu esimerkkejä vahingollisesta toiminnasta seuraavasti:

- Silloin, kun toisessa momentissa mainituille tahoille aiheutetaan välittömästi tai välillisesti taloudellisia menetyksiä, toimintaa voidaan pitää vahingollisena. Esimerkiksi talousrikoksesta aiheutuneet suoranaiset vahingot ja julkisyhteisölle verojen tai muiden julkisoikeudellisten maksujen laiminlyönnistä koituneet maksurästit voidaan ottaa huomioon vahingollisuutta arvioitaessa.
- Mikäli laiminlyönnillä tai rikollisella menettelyllä on vaikeutettu esimerkiksi kilpailua vääristämällä muiden yritysten liiketoimintaa, toiminnan voi katsoa olevan vahingollista.
- Jos rikollinen liiketoiminta leimaa asiallisesti alalla toimivia muita yrityksiä, voidaan toimintaa pitää vahingollisena.
- Vahingolliseksi voidaan katsoa myös yrityksen kirjanpidon laiminlyönti, jolla vaikeutetaan yrityksen taloudellisen aseman selvittämistä.
- Mikäli liike- ja asiakassuhteet perustetaan antamalla väärä kuva todellisuutta vastaamattomien yritys- tai sopimusjärjestelyjen tai harhaanjohtavan markkinoinnin avulla. (HE 198/1996 vp, 16.)

Vahingollisuuden arviointi on kokonaisharkintaa, jossa tulee huomioitavaksi muun muassa, kuinka asianmukaisesti liiketoiminta on muutoin hoidettu. Kokonaisharkinnalla tarkoitetaan myös sitä, että liiketoimintakieltoa ei yleensä tulisi määrätä pelkästään yksittäisen rikoksen tai laiminlyönnin perusteella. (HE 198/1996 vp, 17.)

Hallitus nosti esityksessään esiin 3 §:n 2 momentissa lueteltujen tahojen suojaamisen tarpeen ja tahojen suojautumisen mahdollisuuden vahingollisuuden kokonaisarvioinnissa. Esityksen mukaan liiketoimintakieltoa tulisi käyttää vain tapauksissa, joissa tahojen suojaamiseen vahingolliselta toiminnalta on ilmeistä tarvetta, ja tahoilla ei ole mahdollisuutta tavanomaisin keinoin suojautua sopimatonta liiketoimintaa vastaa. Lähtökohtaisesti kumminkin törkeän tekotavan rikoksen tunnusmerkistö sisältää jos sen, että teko on kokonaisuutena arvioiden törkeä. Tällöin menettelyn voidaan yleensä

katsoa olevan kokonaisuutena arvioiden vahingollista myös liiketoimintakiellon kannalta. (HE 198/1996 vp, 17.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO 2004:131) nousi esiin toiminnan vahingollisuuden kokonaisarvostelu. Tapauksessa yksityinen elinkeinonharjoittaja oli syyllistynyt törkeään veropetokseen ja törkeään kirjanpitorikokseen liiketoiminnassa. Yrittäjä oli kumminkin maksanut vältetyn veron korkoineen verohallinnolle ja korjannut kirjanpidon lain vaatimusten mukaiseksi. Hänellä oli pitkä ja nuhteeton yrittäjän ura takana. Käräjäoikeus oli hylännyt syyttäjän liiketoimintakiellon määräämistä koskeeneen vaatimuksen. Käräjäoikeus katsoi, että yrittäjä oli olennaisesti laiminlyönyt lakisääteisiä velvollisuuksia ja syyllistynyt vähäistä vakavampaan rikolliseen menettelyyn. Korvaamalla aiheuttamansa vahingot täysimääräisesti, yrittäjän toiminnan ei kumminkaan voitu katsoa olleen kokonaisuutena arvioituna vahingollista. (KKO 2004:131.)

Syyttäjä valitti hovioikeuteen ja hovioikeus määräsi yrittäjän liiketoimintakieltoon. Hovioikeuden mukaan yrittäjä oli saanut oikeudettoman kilpailuedun asianmukaisesti toimiviin saman alan yrityksiin nähden. Hovioikeuden mukaan yrittäjän toiminta oli ollut kokonaisuutena arvioiden vahingollista, vaikka yrittäjä oli maksanut verottajalle aiheuttamansa vahingot. Hovioikeuden mukaan rikoksen laatu vaati liiketoimintakielon määräämistä.

Yrittäjä haki valituslupaa korkeimmasta oikeudesta, joka hänelle myönnettiin. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden päätöksen. Korkeimman oikeuden mukaan yrittäjän rikollista menettelyä ei voitu pitää vähäisenä, mutta korjaamalla kirjanpidon lain vaatimuksen mukaiseksi ja korvaamalla verottajalle aiheuttamansa vahingot aiheuttivat sen, että yrittäjän ei voitu katsoa saaneen pysyvää kilpailuetua eikä ilmeistä vaaraa sopimattoman liiketoiminnan jatkamisesta ollut. Käräjäoikeuden tuomio jäi voimaan. Liiketoimintakieltoa ei määrätty. (KKO 2004:131.)

Syyttäjälaitoksen Itä- Suomen syyttäjäalueen erikoissyyttäjä Tea Talvelalta kysyttiin teemahaastattelussa, mihin seikkoihin poliisin tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota liiketoimintakellon määräämisen edellytyksiä tutkittaessa, johon hän vastasi seuraavasti:

” Mielestäni kuulustelut ovat pääsääntöisesti riittäviä. Tärkeää on heti kuulustelun alussa selvittää kuultavalle, mistä asiassa on kysymys. Eli kuultavan tulee ymmärtää mistä liiketoimintakiellossa on kyse ja se tulee ilmetä kuulustelusta. Monesti kuulustelija onkin esittänyt kuultavalle erillisen asiakirjan, jossa on keskeisimmät asiaan liittyvät lakipykälät. Tämän jälkeen seuraavat loogisesti kysymykset kuultavan omasta liiketoiminnasta suhteessa liiketoimintakiellon edellytyksiin.

Liiketoimintakiellon edellytyksenä on vaatimus, että henkilö on liiketoimintakieltolaissa tarkoitettu tavoin syyllistynyt vähäistä vakavampaan rikokseen, mikä pääsääntöisesti ilmenee esitutkintapöytäkirjasta, ja lisäksi hänen toimintansa tulee olla kokonaisuutena arvioiden vahingollista laissa määritellyille tahoille. Tämä jälkimmäinen vaatimus eli kokonaisuusarviointi teon vahingollisuudesta on seikka, jota usein oikeudessa käsitellään. Tähän esitutkinnassakin voisi liiketoimintakieltoa koskevassa asianosaisen kuulustelussa kiinnittää tarkemmin huomiota eli mille liiketoimintakieltolaissa mainituista tahoista on toiminta ollut vahingollista ja millä tavoin.

Hyvä olisi myös muistaa kysyä, mikä merkitys liiketoimintakieltoon määräämisellä henkilölle olisi, koska kyseessä on elinkeino-oikeudellinen turvaamistoimenpide eikä rikosoikeudellinen sanktio.” (Talvela henkilökohtainen tiedonanto 8.4.2021.)

6.1.4 Erikseen nimetyt rikokset

Liiketoimintakieltolaissa (3 § 3 mom.) on säädetty erikseen rikokset, joihin syyllistynyt liiketoimintakiellon henkilöpiiriin kuuluva henkilö voidaan määrätä liiketoimintakieltoon, vaikka kyseessä olisi muu kuin vähäistä vakavampi rikollinen menettely.

Erikseen luetellut rikokset ovat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen tai törkeä tekemuoto, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito, paritus tai törkeä paritus, ihmiskauppa tai törkeä ihmiskauppa ja kiskonnantapainen työsyryntä. Edellä mainittujen rikosten kohdalla ei edellytetä vähäistä vakavampaa rikollista menettelyä eikä kokonaisuutena arvioiden toiminnan tule olla vahingollista. Peruste tähän tulee Euroopan neuvoston yleissopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. (HE 269/2016 vp, 4.)

6.1.5 Liiketoimintakiellon pidentäminen

Liiketoimintakiellon rikkomista koskevan esitutinnan yhteydessä on suoritettava tutkinta liiketoimintakiellon pidentämisen edellytyksistä. Liiketoimintakieltolain (19 § 1 mom.) mukaan myös syyttäjä voi pyytää pidentämistä koskevan tutkinnan suorittamista esitutkintaviranomaiselta.

Liiketoimintakieltolain (17 § 1 mom.) mukaan tuomioistuin voi syyttäjän vaatimuksesta pidentää kieltoa enintään viisi vuotta. Liiketoimintakiellon pidentämistä on vaadittava ennen kiellon päättymistä. Edellytyksenä on lisäksi, että rikkomista ei voida pitää vähäisenä. Hallituksen esityksen (HE 269/2016 vp, 25) mukaan liiketoimintakiellon rikkomista tutkittaessa esitutkintaviranomainen on aina velvollinen tutkimaan liiketoimintakiellon pidentämisen edellytykset.

Rikostarkastaja J. Korkiatupa lausui, että pidentäminen on ollut varsin harvinainen seuraamus, eikä sen edellytyksistä ole korkeimman oikeuden ratkaisuja, eikä esityöt asiaa paremmin valaise. Rikkomisteon vähäisyyttä koskevassa arvioinnissa voi soveltaa samoja edellytyksiä kuin liiketoimintakiellon edellytyksiä tutkittaessa. (Korkiatupa henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021)

6.2 Tutkinta muun kuin rikollisen menettelyn johdosta

Liiketoimintakieltolaki (19 a § 2 mom.) säättää, että liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset on tutkittava myös, jos sitä pyytää:

- 1) syyttäjä
- 2) vero-, tulli-, ulosotto- ja palkkaturvaviranomainen, julkisista varoista avustuksia ja etuuksia myöntävä viranomaisen sekä elinkeinotoimintaan liittyviä lupaja ja valvontatehtäviä hoitava viranomaisen
- 3) konkurssipesän hoitaja

Liiketoimintakieltolain mukaan liiketoimintakiellon henkilöpiiriin kuuluva voidaan määrätä liiketoimintakieltoon, jos hän on liiketoiminnassa muusta kuin maksukyvyttömyydestä johtuvasta syystä olennaisesti laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä

velvollisuuksia (laki liiketoimintakiellosta 3 § 1 mom. 1 k.). Tämä tarkoittaa siis tilanteita, joissa ei olla syyllistytty rikolliseen menettelyyn, mutta on olennaisesti laiminlyöty liiketoimintaan liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia (HE 269/2016 vp, 29).

Jos kyseessä on muun kuin rikollisen menettelyn johdosta suoritettava liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten tutkinta, tutkinnan suorittaa poliisi tai tulliviranomainen toimivaltaansa kuuluvissa asioissa (laki liiketoimintakiellosta 19 a § 3 mom.).

Liiketoimintakiellon edellytysten tutkinta voisi tulla kyseeseen muun kuin rikollisen menettelyn seurauksena tilanteessa, jossa henkilö on syyllistynyt verorikokseen, josta hänelle on määrätty hallinnollisena rangaistuksena veronkorotus. Ne bis in idem-kielto eli kaksoisrangaistavuuden kielto estää asian käsittelyn rikosprosessissa, mikäli henkilölle on määrätty rikosoikeudelliseen rangaistukseen verrattavissa oleva hallinnollinen seuraamus, joksi veronkorotus on luettavissa. Liiketoimintakieltoa ei kumminkaan pidetä sellaisena rangaistustyyppisenä seuraamuksena, jota ne bis in idem-kielto koskee. Veronkorotus ei siis estä liiketoimintakieltoasian tutkintaa. (HE 289/2016 vp, 6.)

Liiketoimintakieltolain 19 a pykälän kolmannen momentin mukaan viranomainen tai pesänhoitaja voi esittää pyynnön vain, jos tällä on perusteltua syytä epäillä, että liiketoimintakiellon henkilöpiiriin kuuluva olisi liiketoiminnassa muusta kuin maksukyvyttömyydestä johtuvasta syytä olennaisesti laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia ja henkilöpiiriin kuuluvan toiminta on kokonaisuutena arvioiden pidettävä velkojien, sopimuskumppaneiden, julkisen talouden taikka terveen ja toimivat taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena. Pynnön tekijällä tulee olla perusteltu syy epäillä, että liiketoimintakieltolain määräämisen edellytykset täyttyvät. Tutkintapyynnön tekijän on siis kyettävä punnitsemaan laiminlyöntien olennaisuus, liiketoiminnan maksukykyisyys, liiketoimintakiellon henkilöpiiri ja pääteltävä, onko henkilön toiminta kokonaisarviointin perusteella ollut vahingollista.

Esitutkintalain (3 luku 1 § 1 mom.) mukaan rikosilmoitus on kirjattava, jos ilmoittaja epäilee rikoksen tapahtuneeksi. Esitutkintakynnyksen punnitsee esitutkintaviranomainen. Jos on syytä epäillä, että rikos on tehty, aloittamiskynnys ylittyy (esitutkintalaki 3 luku 3 § 1 mom.). Voi todeta, että tutkintapyynnön tekeminen liiketoimintakiellon

määräämisen edellytyksistä ilman rikollista menettelyä on kriteereiltään vaativampi kuin tutkintapyynnön tekeminen rikoksen johdosta. Lain esitöissä (HE 269/2016 vp, 30) mainitaankin, että perusteltu syy on enemmän kuin syytä epäillä kynmys. Rikostarkastaja J. Korkiatuvan mukaan (henkilökohtainen tiedonanto 31.3.3021) edellytykset tutkintapyynnön tekemiseen vaikuttavat vaativille eikä asiailaa selkeyttävää oikeuskäytäntöä oikeastaan ole.

Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa tarkastelujakson aikana vuosien 2016–2019 aikana kaikki liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten tutkinnat suoritettiin rikostutkinnan yhteydessä. Valtakunnallisesti tarkasteltuna tilanne on ollut samantyyppinen. Hallituksen esityksessä (289/2016 vp, 5) mainitaan, että muun kuin rikoksen johdosta liiketoimintakielttoon määrättiin vuosina 2000–2015 vain viisi henkilöä. Tällöin oikeus pyytää tutkinnan suorittamista oli vain syyttäjällä. Muut liiketoimintakieltolain 19 a §:n 2 momentissa mainitut tutkintapyynnön tekemiseen oikeutetut tahot lisättiin vuonna 2017 voimaan tulleeseen lakiin. Oikeusministeriö oli pyytänyt aiheesta lausunnot lakimuutosehdotukseen 31 taholta, joista saadut vastaukset (27 taholta) olivat pohjana hallituksen esityksen luonnoksessa. Oikeusministeriön lausuntotiivistelmässä (19/2016, 9) mainitaan, että valtaosa lausunnonantajista kannattivat ehdotusta siitä, että kyseiset viranomaiset oikeutetaan tekemään tutkintapyyntö ei- rikosperusteisissa tapauksissa. Tästä huolimatta tutkintapyyntöjä ei ole juurikaan tehty.

Rikostarkastaja J. Korkiatupa (henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021) epäilee vähäisten tutkintapyyntöjen määrän johtuvan siitä, ettei viranomaisilla ole tietoa varsinkin uudesta menettelystä. Syyttäjä on samoilla perusteilla voinut tehdä pyynnön jo vuosien ajan. Korkiatuvan mukaan jossakin määrin ilmoitusten puutteeseen voi vaikuttaa myös ei- rikosperusteisten edellytysten tulkinnanvaraisuus.

Rikostarkastaja J. Korkiatuvalta kysyttiin haastattelussa, miten merkittävänä hän pitää liiketoimintalain tarkoituksen toteutumisen kannalta sitä, että laissa määrättyt tahot pyytäisivät tutkimaan määräämisen edellytykset useammin. *”Säännöstä useammin soveltamalla voitaisiin varmaan parantaa kuluttajien suojaa ja esimerkiksi ympäristöä koskevan lainsäädännön noudattamista. Molemmilla elämänaloilla näyttäisi olevan toimijoita, jotka toimivat ja jatkavat toimintaansa piittaamattomasti uhkasakkojenkin uhalla, ylittämättä kuitenkaan rikollisen toiminnan rajaa. Erityisesti tulisi selvittää ei-*

rikosperusteisen liiketoimintakiellon soveltuvuutta kartellitapauksiin -niihin näyttäisivät lain tarkoitus ja säädetyt edellytykset soveltuvan erinomaisesti.” (Korkiatupa henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021.)

Liiketoimintakiellon henkilöpiiri ja vahingollisuuden kokonaisarviointi käsiteltiin jo edellä luvussa 6.1. Tässä luvussa avataan maksukyvyttömyydestä johtuvaa syytä, joka ei ole liiketoimintakiellon määrittämisen peruste. Lisäksi käsitellään, mitä olennaisella laiminlyönnillä tässä yhteydessä tarkoitetaan.

6.2.1 Maksukyvyttömyydestä johtuva syy

Maksukyvyttömyydestä johtuva lakisääteisten velvollisuuksien olennainen laiminlyönti täsmennettiin lain soveltamisalan ulkopuolelle vuonna 2017 voimaan tulleessa laissa. Maksukyvyttömyyden määritelmä on säädetty velkajärjestelylaissa. Sen mukaan maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan sitä, että velallinen muutoin kuin tilapäisesti on kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä (Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 57/1993, 1 luku 3 § 1 mom. 2 k.). Rikoslain säätämässä verorikkomuksessa (29 luku 4 §) on käytetty myös maksukyvyttömyyden käsitettä.

Mikäli veroa tai maksua ei ole suoritettu maksukyvyttömyyden vuoksi, verorikkomuksen tunnusmerkistö ei täyty. Velkajärjestelylaissa ja verolaissa omaksutun periaatteen mukaisesti maksukyvyttömyydestä johtuva laiminlyönti ei ole esteperuste velkajärjestelyyn pääsemiselle tai sille, että verorikkomuksesta saisi rangaistuksen. Liiketoimintakiellon määrittämisen edellytykset ovat liitoksissa verorikkomuksen tunnusmerkistökäytännöihin, ja on perusteltua määrittellä maksukyvyttömyys verorikkomuksen tunnusmerkistön tavoin. (HE 269/2016 vp, 18 ja 28.)

6.2.2 Olennainen laiminlyönti

”Laiminlyöntien olennaisuutta 1 momentin 1 kohdan mukaan arvioitaessa on otettava huomioon erityisesti laiminlyöntien suunnitelmallisuus, kesto ja toistuvuus sekä laiminlyönneistä aiheutuneiden vahinkojen ja niillä tavoitellun taloudellisen hyödyn määrä” (laki liiketoimintakiellosta 3 § 2 mom.).

Vuoden 1997 lakiuudistuksen esitöissä käsiteltiin laiminlyöntien olennaisuutta. Hallituksen esityksessä mainitaan, että olennaisuuden arvioinnissa tulee kiinnittää enemmän huomiota laiminlyöntien laajuuteen ja merkittävyyteen kuin yksittäisen laiminlyönnin törkeysasteeseen (HE 198/1996 vp, 14).

- *Suunnitelmallisella* laiminlyönnillä tarkoitetaan tilannetta, jossa laiminlyönnit liittyvät sellaiseen yritystoimintaan, jossa ei tavoitella yritystoiminnan jatkuvuutta tai kannattavuutta.
- *Kestoa* arvioitaessa on huomioitava, kuinka pitkältä ajalta velvollisuudet on laiminlyöty. Esimerkiksi ennakonpidätyksen maksamatta jättäminen parin kuukauden ajalta ennen konkurssia ei ole vielä olennainen laiminlyönti, mutta maksamattomuus useiden kuukausien ajalta voi tehdä laiminlyönnistä olennaisen.
- *Toistuvuus* laiminlyönneissä voi nousta esiin silloin, kun ne eivät ole yhtämittaisia, mutta ne esiintyvät siinä määrin usein, että laiminlyönnit kokonaisuutena arvioiden osoittavat järjestelmällisyyttä ja piittaamattomuutta.
- *Vahinkojen suuruutta* arvioitaessa huomioitavia seikkoja voivat olla verojen tai lakisääteisten maksujen määrä ja välillisissä vahingoissa kilpailijoille sekä muille yrittäjille aiheutettu vahinko kilpailutilanteen vääristymisestä. (HE 198/1996 vp, 14.)

Vuonna 2017 voimaan tulleeseen lakiin lisättiin olennaisuuden arvioinnin kriteereihin *tavoiteltu taloudellisen hyödyn määrä*. Aihetta käsiteltiin jo vuoden 1997 lakiuudistuksen esitöissä, vaikka olennaisuuden arvioinnin kriteeristöissä sitä ei erikseen mainittukaan. Hallituksen esityksessä (198/1996 vp, 15) todetaan, että aiheutetun vahingon ohella voidaan kiinnittää huomiota myös liiketoiminnan harjoittajan, tämän edustaman yrityksen sekä lähipiirin saamaan taloudellisen hyödyn määrään lakisääteisten velvoitteiden noudattamatta jättämisestä.

Olennaisuuden arvioinnissa kaikkien 3 §:n 2 momentissa säädettyjen edellytysten ei tule täytyä, vaan kyse on siitä, mitä erityisesti tulee ottaa huomioon laiminlyöntien olennaisuutta arvioitaessa (HE 269/2016 vp, 19).

7 SYYTTÄJÄN VAATIMUS JA TUOMIOISTUIMEN MÄÄRÄYS

Liiketoimintakiellon määrää yleinen tuomioistuin syyttäjän vaatimuksesta (laki liiketoimintakiellosta 6 §). Normaali tapauksissa vaatimus liiketoimintakiellon määräämisestä tapahtuu samassa yhteydessä, kun syyttäjä on nostanut syytteen esitutkinnan alaisina olleista talousrikoksista ja ajaa syytettä tuomioistuimessa.

Syyttäjällä on harkintavalta siitä, täytyvätkö liiketoimintakiellon edellytykset, joten liiketoimintakiellon vaatiminen ei ole pakollista. Tuomioistuin ei voi määrätä liiketoimintakieltoa ilman syyttäjän vaatimusta. Liiketoimintakieltoasia tutkitaan siinä tuomioistuimessa, joka on toimivaltainen rikosasiassa, tai jonka tuomiopiirissä liiketoimintaa on harjoitettu (laki liiketoimintakiellosta 18 §).

Jotta liiketoimintakiellon henkilöpiiriin kuuluva voidaan määrätä liiketoimintakieltoon, liiketoimintakiellon edellytysten tulee täytyä. Tästä säädetään liiketoimintakieltoain kolmannessa pykälässä ja sen voi katsoa olevan merkittävin liiketoimintakieltoain pykälä syyttäjän sekä tuomioistuimen kannalta, ja oleellinen myös liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä tutkittaessa, kuten edellä on tullut ilmi.

”Liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö,

¹⁾ jos hän on liiketoiminnassa muusta kuin maksukyvyttömyydestä johtuvasta syystä olennaisesti laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia; tai

²⁾ jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä,

ja hänen toimintaansa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä velkojien, sopimus-kumppaneiden, julkisen talouden taikka terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena” (laki liiketoimintakiellosta 3 § 1 mom.)

Liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksenä on siis liiketoiminnassa tapahtunut lakisääteisten velvollisuuksien olennainen laiminlyöminen tai vähäistä vakavampaan rikolliseen menettelyyn syyllistyminen. Näiden lisäksi edellytetään, että henkilön toimintaa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä vahingollisena. (HE 269/2016 vp, 4.)

8 LIIKETOIMINTAKIELLON VALVONTA

Valvonnan osalta päärooliin nousee se, mitä liiketoimintakieltoon määrätty ei saa tehdä ja toisaalta myös se, mitä hän saa tehdä. Liiketoimintakielton sisällöstä ja valvonnasta on omat säännökset liiketoimintakieltoilaisissa. Ne asettavat raamit valvontatyölle. Liiketoimintakieltoilain 4 § 1 momentti säättää siitä, mikä liiketoimintakieltoon määrättyltä on kiellettyä ja toinen momentti siitä, minkälaisia tehtäviä tai toimintaa kielto ei koske. Kolmas momentti säättää tuomioistuimelle oikeuden määrätä rajoituksia kiellon sisältöön.

8.1 Kielletty toiminta liiketoimintakiellossa

”Liiketoimintakieltoon määrätty ei saa:

- 1) itse tai toista välikätenä käyttäen harjoittaa sellaista liiketoimintaa, josta kirjanpitoilaisissa on säädetty kirjanpitovelvollisuus;
- 2) olla avoimen yhtiön yhtiömiehenä tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä taikka eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsenenä;
- 3) olla yhteisön tai säätiön hallituksen jäsenenä, varajäsenenä, toimitusjohtajana taikka muussa niihin rinnastettavassa asemassa yhteisössä tai säätiössä;
- 4) itse tai toista välikätenä käyttäen tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa tai hoitaa sen hallintoa;
- 5) itse tai toista välikätenä käyttäen tehdä osakeyhtiön perustamissopimusta tai olla osuuskunnan perustajana;
- 6) hankkia itse taikka toista välikätenä käyttäen omistukseen tai sopimukseen perustuva määräysvaltaa liiketoimintaa harjoittavassa yhteisössä; taikka
- 7) harjoittaa Suomessa liiketoimintaa ulkomaille perustettua yhteisöä välikätenä käyttäen tai tosiasiallisesti johtaa sellaisen ulkomaille perustetun yhteisön toimintaa, joka harjoittaa liiketoimintaa Suomessa muuten kuin vähäisessä määrin eikä hankkia määräysvaltaa sellaisessa yhteisössä” (laki liiketoimintakiellosta 4 §).

Liiketoiminnan harjoittaminen. Liiketoiminnan harjoittaminen myös toisen nimissä tai toista välikätenä käyttäen on kiellettyä. Liiketoimintakieltoilain 16 §:ssä säädetään liiketoimintakielton rikkomisen rangaistavaksi rikoslaissa. Tällä tarkoitetaan rikos-

laissa olevaa säädöstä liiketoimintakiellon rikkomisesta. Rikoslain mukaan liiketoimintakiellon rikkomisesta tuomitaan myös se, joka toimii toisen välikätenä liiketoimintakiellon tai väliaikaisen liiketoimintakiellon kiertämiseksi (rikoslaki 16 luku 11 § 2 mom.). Käytännön tasolla liiketoimintakiellon rikkomisesta voi saada tuomion esimerkiksi perheenjäsen, joka suostuu yhtiön muodolliseksi vastuuhenkilöksi tosiasiallisen liiketoiminnan harjoittajan olleessa liiketoimintakiellossa.

Lain esitöissä (HE 198/1996 vp, 17) mainitaan, että kieltä toista välikätenä käyttäen on syytä mainita erikseen perussäännöksessä, koska liiketoimintakiellon määräämistä koskevassa päätöksessä tulee ilmaista kiellon sisältö. Tästä on liiketoimintalain 10 §:ssä oma säännös.

Vastuuasema kaupparekisterissä. Valvontatyössä kaupparekisterimerkinnöillä on oleellinen merkitys. Kartoitettaessa valvontakohteita, kaupparekisterissä vastuuasemassa oleva liiketoimintakieltolainen on potentiaalinen valvonnan kohde.

Patentti- ja rekisterihallitus ylläpitää kaupparekisteriä. Kaupparekisterilaissa (129/1979) on säädetty, mitä elinkeinonharjoittajista kaupparekisteriin merkitään. Kaupparekisteriin tulee olla ilmoitettuna esimerkiksi yksityisen elinkeinonharjoittajan tiedot, henkilöyhtiön yhtiömiehet ja vastuunalaiset yhtiömiehet ja osakeyhtiön hallituksen jäsenet ja mahdollinen toimitusjohtaja (kaupparekisterilaki 4–6 § ja 9 §).

Yritys- ja yhteisötietolaissa (244/2001) on säädetty, ketkä ovat vastuussa rekisteri-ilmoituksen tekemisestä. Vastuu kohdentuu yksityiseen elinkeinonharjoittajaan, avoimen yhtiön yhtiömiehiin, kommandiittiyhtiön vastuunalaisiin yhtiömiehiin ja osakeyhtiön ja osuuskunnan hallituksen varsinaisiin jäseniin ja toimitusjohtajaan (yritys- ja yhteisötietolaki 244/2001, 14 §).

Liiketoimintakieltolaissa (21 b §) on säädetty, että patentti- ja rekisterihallituksen on huolehdittava siitä, ettei liiketoimintakielttoon määrättyä henkilöä merkitä kaupparekisteriin sellaiseen tehtävään, jossa liiketoimintakieltolainen ei saa olla. Mikäli henkilö on vastuuasemassa kiellon alkaessa, rekisteriin on merkittävä tieto kiellosta ja sen kestosta. Tiedon kaupparekisteriin ilmoittaa oikeusrekisterikeskus, joka ylläpitää yleiseen

käyttöön tarkoitettua rekisteriä liiketoimintakieltoon määrätystä henkilöistä (laki liiketoimintakiellosta 21 § 1 mom.). Kiellon määrännyt tuomioistuin puolestaan ilmoittaa liiketoimintakieltoon määrättyt henkilöt oikeusrekisterikeskukseen (asetus liiketoimintakieltorekisteristä 121/1998, 2 § 1 mom.).

Liiketoimintakieltolain mukaan kieltoon määrätty ei saa olla henkilöyhtiön vastuunalainen yhtiömies eikä osakeyhtiön ym. vastuuasemassa tai hallinnossa varajäsenenä. Kuten edellä tuli ilmi, laki kieltää liiketoimintakieltolaisen merkitsemisen kaupparekisteriin sellaiseen asemaan, jossa kiellossa oleva ei saa olla. Mikäli liiketoimintakieltoon määrätty henkilö on kaupparekisterissä, patentti- ja rekisterihallitus ei poista henkilöä rekisteristä viran puolesta, vaan tekee liiketoimintakiellosta lisämerkinnän kaupparekisteriin.

Kaupparekisterilaissa mainitaan, että jokainen, joka on eronnut kaupparekisteriin merkitystä asemastaan tai jonka rekisteriin merkitty tehtävä on lakannut, saa itse tehdä tästä ilmoituksen (kaupparekisterilaki 16 §). Henkilön itsensä tekemä ilmoitus on maksuton (Patentti- ja rekisterihallituksen www-sivut 2020).

Liiketoimintakielto ei aiheuta itsestään sitä, että tämän asema yhteisön johtotehtävissä loppuu, vaan henkilön on itse erottava tehtävästä tai yhteisön toimielimen on erotettava hänet siitä. Ilmoituksen kaupparekisteriin voi tehdä asianosainen itse tai yhteisön toimielin. (HE 82/2006 vp, 7.) Mikäli muutosilmoituksen tekee esimerkiksi osakeyhtiön hallitus, ilmoitus on maksullinen (Patentti- ja rekisterihallituksen www - sivut 2020).

Hallituksen esityksessä ja oikeuskirjallisuudessa (HE 82/2006 vp, 7; Mähönen & Villa 2019, 717) mainitaan, että käytännössä poliisi ei ole vaatinut liiketoimintakieltoon määrättyä eroamaan yhteisön johtotehtävistä, eikä kiellon rikkomisesta ole syytetty henkilöä, joka liiketoimintakiellon saatuaan ei ole eronnut tehtävistään.

Tähän valvonnassa huomioitavaan seikkaan rikostarkastaja J. Korkiatupa lausui seuraavaa teemahaastattelussa: *”Kieltoon määrätty voi helposti erota yhtiön hallinnosta ja johdosta tekemällä siitä kirjallisen ilmoituksen yhtiön hallitukselle. Tämä olisi vähimmäistoimi, jolla olisi vaikutusta myös kieltoon määrätyn oikeusturvaan. Eri asia on sitten ilmoituksen*

tekeminen kaupparekisteriin. Tuo ilmoitus on ollut maksullinen ja osin siitä syystä Patentti- ja rekisterihallituksen menettelynä ollut lisätä tieto liiketoimintakiellosta henkilön rekisteritietoihin, jolloin se on myös julkisesti nähtävissä; samalla tieto on toiminut esteenä uusille ilmoitetuille vastuutehtäville”. (Korkiatupa henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021.)

Voidaan siis päätellä, että olemalla passiivinen ja jättämällä muutositiloituksen kaupparekisteriin tekemättä, ei yksistään ole liiketoimintakielton rikkomista. Sen sijaan, mikäli liiketoimintakieltoon määrätty on myös jättänyt eroamatta toimivan yhtiön vastuutehtävistä, saattaa johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen. Liiketoimintakieltoon määrätyn johtotehtäviä hoitavan tulisi huolehtia siitä, että yhteisön toimivaltainen elin kirjaa eroamisesta tai erottamisesta pöytäkirjan.

Tosiasiallinen johtajuus. Jos kieltoon määrätty on yhtiössä jossakin muussa johtotehtävässä kuten esimerkiksi toimitusjohtaja tai hallituksen varsinainen jäsen, ja johon tehtävään kuitenkin liittyy valta osallistua merkittävällä tavalla yhtiön johtamiseen, kielto koskee tätäkin tehtävää. Kieltoon määrätty ei saa myöskään *tosiasiallisesti johtaa* yhteisön tai säätiön toimintaa tai hoitaa sen hallintoa (HE 29/1985 vp, 17.)

Osakeyhtiön tai osuuskunnan perustaminen. Alkuperäisen lain esitöissä (HE 29/1985 vp, 10) katsottiin yrityksen perustamistoimien olevan sen verran kaukana liiketoiminnan harjoittamisesta ja yrityksen hallinnon hoitamisesta, että yrityksen perustaminen ei olisi kiellettyä liiketoimintakieltoain perusteella. Tähän tuli muutos vuonna 1997 voimaan tullessa laissa. Hallituksen esityksessä (HE 198/1996 vp, 18) mainitaan, että perustamiskirjan laatiminen, rekisteri-ilmoituksen tekeminen, varallisuudesta huolehtiminen aina hallituksen valitsemiseen saakka sekä rikosvastuuseen joutumisen mahdollisuus aiheuttavat sen, että liiketoimintakieltoon määrätty ei saisi toimia osakeyhtiön tai osuuskunnan perustajana. Välikäden käyttäminen on kielletty myös osakeyhtiön perustamissopimuksen tekemisessä tai osuuskunnan perustamisessa.

Määräysvallan hankkiminen. Määräysvallan määritelmä on avattu kirjanpitolaissa, liiketoimintakieltoain määräysvaltaa ei ole määritelty yksityiskohtaisesti. Kirjanpitolaain määritelmä määräysvallasta (1 luku 5 §) on sen verran kattava, että tässä yhteydessä sitä ei ole tarpeen avata. Hallituksen esityksen mukaan määräysvalta yhteisössä

on sillä, jolla on äänienemmistö, oikeus nimittää hallitus tai siihen verrattava toimielin tai toimielin, jolla on tämä oikeus (HE 198/1996 vp, 18; Mähönen & Villa 2019, 715).

Määräysvalta voi perustua:

- omistukseen,
- yhtiöjärjestykseen,
- yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin taikka
- muuhun sopimukseen (HE 198/1996 vp, 18; Mähönen & Villa 2019, 715).

Liiketoimintakieltolaki kieltää määräysvallan hankkimisen myös välikäden kautta liiketoimintakiellon aikana, mutta määräysvallasta, joka on hankittu ennen liiketoimintakiellon määräämistä, ei tarvitse luopua. Määräysvallan käyttämisen tosin estää tosiasiallisen johtamisen kieltö. (HE 198/1996 vp, 18; Mähönen & Villa 2019, 714.)

Ulkomainen yhtiö. Suomessa määrätty liiketoimintakieltö ei päde Suomen ulkopuolella, eikä ulkomailla määrättyllä liiketoimintakiellolla ole pätevyyttä Suomessa. Vuoden 2007 liiketoimintakieltolain uudistuksessa lakiin kirjoitettiin kohta, joka kieltää liiketoimintakieltöön määrättyltä liiketoiminnan harjoittamisen Suomessa ulkomaille perustettua yhteisöä välikätenä käyttäen. Kiellettyä on myös ulkomaille perustetun yhteisön tosiasiallinen johtaminen, jos se harjoittaa liiketoimintaa Suomessa muutoin kuin vähäisessä määrin. (HE 82/2006 vp, 8.) Säännös ei kiellä eikä rajoita yhtiön perustamista ulkomaille ja liiketoiminnan harjoittamista Suomen ulkopuolella, säännös kieltää Suomessa tapahtuvan liiketoiminnan harjoittamisen (HE 82/2006 vp, 8).

8.2 Sallittu toiminta liiketoimintakiellossa

”Kielto ei koske tehtäviä tai toimintaa sellaisessa julkisoikeudellisessa yhteisössä tai yhteisöön kuuluvassa säätiössä tai laitoksessa, jonka pääasiallisena tarkoituksena ei ole liiketoiminnan harjoittaminen. Kielto ei myöskään koske tehtäviä tai toimintaa sellaisessa aatteellisessa yhdistyksessä tai säätiössä, joka ei lainkaan harjoita liiketoimintaa tai harjoittaa sitä vain vähäisessä määrin.” (Laki liiketoimintakiellosta 4 § 2 mom.)

Liiketoimintakielto estää liiketoimintakieltoon määrättyä tehtävät ja toiminnot esimerkiksi valtion ja kuntien liikelaitosten johtotehtävissä. Kyseiset liikelaitokset harjoittavat liiketoimintaa noudattaen normaaleja liikeloudellisia periaatteita. Sen sijaan sallittua on toimia esimerkiksi kunnanhallituksen jäsenenä, koska kunnanhallituksen tehtävä ei ole liiketoiminnan harjoittaminen. (HE 198/1996 vp, 19.)

”Yhdistys saa harjoittaa vain sellaista elinkeinoa tai ansiotoimintaa, josta on määrätty sen säännöissä tai joka muutoin välittömästi liittyy sen tarkoituksen toteuttamiseen taikka jota on pidettävä taloudellisesti vähäarvoisena” (yhdistyslaki 503/1989, 1 luku 5 §).

”Säätiö voi harjoittaa vain toimintamuotoihinsa välittömästi liittyvää liiketoimintaa sekä säännöissä määrättyä muuta liiketoimintaa toimintamuotojensa rahoittamiseksi. Säännöissä voi rajoittaa oikeutta myös toimintamuotoihin liittyvän liiketoiminnan harjoittamiseen.” (Säätiölaki 487/2015, 1 luku 7 § 1 mom.)

Alkuperäisen liiketoimintakieltolain perusteluissa mainitaan, että aatteelliset yhdistykset ja säätiöt perustetaan normaalisti muuta kuin liiketoimintaa varten. Liiketoimintakieltoa ei ulotettu aatteellisen yhdistyksen tai säätiön toimintaan osallistumisesta, esimerkiksi liiketoimintakieltoon määrätty voi toimia aatteellisen yhdistyksen hallinnossa, mikäli liiketoimintaa harjoitetaan vain vähäisessä määrin. (HE 29/1985 vp, 11.)

Liiketoimintakielto ei estä kieltoon määrätyn työntekoa palkkatyössä. Hallituksen esityksessä (269/2016 vp, 8) arvioidaan, että liiketoimintakieltoon määrättyillä kouluttuneilla henkilöillä voi olla usein muita parempi mahdollisuus ansaita toimeentulonsa palkkatöillä.

”Tuomioistuin voi erityisistä syistä määrätä, ettei kielto koske tiettyä, tietynlaista tai tietynlaajuista liiketoimintaa taikka tehtäviä tai toimintaa tietyssä yhteisössä tai säätiössä taikka 1 momentin 6 kohdan mukaisen määräysvallan hankkimista yhteisössä” (laki liiketoimintakiellosta 4 § 3 mom.). Kyseinen säädös muutettiin nykyiseen muotoon vuonna 2017 voimaan tulleeseen lakiin. Tuomioistuin voi sallia tietynlaajuisen liiketoiminnan harjoittamisen sallimalla tietyn liikevaihdon määrän, jota voidaan pitää riittävän toimeentulon hankkimiseksi kohtuullisena. Erityinen syy liiketoiminnan

jatkamisen sallimiseen voi olla kieltoon määrätyn poikkeuksellinen vaikeus hankkia toimeentulo palkkatöillä. (HE 269/2016 vp, 29.)

8.3 Muut valvontaviranomaiset

”Vero-, tulli-, ulosotto- ja palkkaturvaviranomaisen, konkurssiasiamiehen, julkisista varoista avustuksia ja etuuksia myöntävän viranomaisen sekä elinkeinotoimintaan liittyviä lupa- ja valvontatehtäviä hoitavan viranomaisen on huolehdittava siitä, että sen toiminnassa kiinnitetään huomiota liiketoimintakiellon noudattamisen toteutumiseen” (laki liiketoimintakiellosta 21 a § 3 mom.).

Viranomaiset, joiden tehtävät liittyvät muuhun kuin taloudelliseen toimintaan, esimerkiksi terveydenhuollon valvontaviranomaiset, eivät kuulu liiketoimintakieltolaissa tarkoitettuihin valvontaviranomaisiin (HE 269/2016 vp, 11). Vielä 2007 voimaan tuleen lain esitöissä sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus laskettiin kuuluvaksi näihin (HE82/2006 vp, 9). Lain tarkoittamiin lupa- valvontatehtäviä hoitaviin viranomaisiin luetaan sen sijaan kuuluviksi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, aluehallintovirasto, Tekes ja energiavirasto (HE 269/2016 vp, 12). Kyseisille viranomaisille on säädetty myös oikeus pyytää liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten tutkintaa, joka käsiteltiin edellä luvussa 6.2.

Säännös lisättiin vuonna 2007 voimaan tulleeseen lakiin. Lain esitöissä (82/2006 vp, 8–10) asiaa on perusteltu liiketoimintakiellon noudattamisen valvonnan tehostamisen tarpeella. Hallituksen esityksessä mainitaan tehokkaalla valvonnalla olevan yhteiskunnallisesti merkitystä yritysten yhdenvertaisen kilpailuaseman turvaamisessa ja harmaan talouden torjunnassa. Esityksessä korostetaan myös kiinnijoutumisriskiä. Poliisille mainitaan lisätyn resursseja valvontatyöhön. (HE 82/2006 vp, 8.)

Lain valmistelun yhteydessä hallitus pohti mahdollisuutta lisätä valvontavelvollisuuden poliisin lisäksi muillekin viranomaisille, mutta päätyi lopulta siihen, että lakiin lisätään mainittuja viranomaisia velvoittava säännös kiinnittää huomiota liiketoimintakiellon valvontaan. Keinot huolenpitovelvollisuuden täyttämiseen jäivät kukin vi-

ranomaisen omaan harkintaan. (HE 82/2006 vp, 8.) Velvoittavan säännöksen täyttämiseksi kyseisten viranomaisten ei tarvitse arvioida, täyttävätkö tietoon tulleet seikat liiketoimintakiellon rikkomisen tunnusmerkistön.

Rikostarkastaja J. Korkiatuvalta kysyttiin teemahaastattelussa, missä määrin laissa määritellyt tahot ovat kiinnittäneet huomiota kiellon noudattamiseen ja mitä termi ”kiinnittää huomiota” käytännössä tarkoittaa. Korkiatupa vastasi (henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021), että tilastotietoa tästä ei ole ja kunkin viranomaisen on tarkoitus ottaa liiketoimintakielto huomioon omassa toiminnassaan. Korkiatuvan mukaan menettelytavat ovat viranomaiskohtaisia, mutta liiketoimintakielto voi olla lakiin perustuva este jonkun edun tai luvan saamiselle ja estettä soveltamalla kiinnitetään huomiota kiellon noudattamiselle. Pykälän velvoite ei edellytä ilmoittamaan asiasta poliisille. (Korkiatupa henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021.)

Esimerkkinä Korkiatupa mainitsee tilaajavastuulain, jossa tietyn palvelun tilaajalle määrätään seuraamusmaksu, jos urakoitsijan hallinnossa on liiketoimintakiellossa oleva henkilö tai PRH:n toiminnan, jossa liiketoimintakieltolaista ei saa rekisteröidä vastuuasemaan oikeushenkilössä pl. yleishyödyllinen toiminta (Korkiatupa henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021).

8.4 Tiedonsaantioikeus muilta viranomaisilta

Poliisin tiedonsaantioikeudesta säädetään poliisilaissa. Poliisilla on oikeus saada viranomaiselta tai julkista tehtävää hoitavalta yhteisöltä tietoa poliisille kuuluvan tehtävän hoitamiseksi. Oikeus pyynnön esittämiseen on vain päällystään kuuluvalla poliisimiehellä. (Poliisilaki 4 luku 2 § 1 mom.) Koska liiketoimintakiellon edellytysten tutkinta ja valvonta on laissa säädetty poliisin tehtäväksi, tiedonsaantioikeus koskee myös näitä.

Hallitus pohti vuonna 2007 voimaan tulleen lain esitöissä, laajennetaanko valvontavelvollisuus poliisin lisäksi myös muille viranomaisille. Valvontavelvollisuuden pyydessä poliisilla esitöissä todettiin, että valvontavelvollisuuden hajauttamisen sijaan

huolenpitovelvollisuudella varmistetaan se, että poliisi saa ilman pyyntöä viranomaisilta tietoonsa sellaiset seikat, joilla voi olla merkitystä sen selvittämiseksi, onko kieltoon määrätty mahdollisesti rikkonut liiketoimintakieltoa (HE 82/2006 vp, 9).

Eri viranomaisilla on lakisäännöksiä, joiden perusteella he voivat antaa liiketoimintakiellon valvontaa varten poliisille tietoa. Rikostarkastaja J. Korkiatupa (henkilökohdainen tiedonanto 31.3.2021) totesi haastattelussa liiketoimintakiellon edellytysten tutkintaa ja valvontaa koskevat tiedonsaanti- ja luovutusoukoudet ovat varsin kattavasti ja nimenomaisesti kirjattu keskeisten viranomaisten toimivaltuuspykäliin. Tässä opinäytetyössä avataan keskeisimpien sidosryhmien, ulosottoviranomaisen ja verottajan, asiaan liittyvät säädökset.

Ulosottokaaren mukaan ulosottoviranomainen saa yksittäistapauksessa antaa pyydetäessä välttämättömiä tietoja syyttäjä- tai esitutkintaviranomaiselle liiketoimintakiellon tutkintaa varten ja poliisille liiketoimintakiellon noudattamisen valvontaa varten (ulosottokaari 705/2007, 3 luku 70 § 1 mom. 5 k.). Omasta aloitteestaan ulosottomies saa antaa tietoja, jos on syytä epäillä, että vastaaja tai sivullinen on syyllistynyt virallisen syytteen alaiseen rikokseen (ulosottokaari 3 luku 72 § 2 mom.), jollainen myös liiketoimintakiellon rikkominen on.

Verolainsäädännössä on säädetty oma-aloitteisesta tietojenannosta poliisille. Verotustietolain mukaan verohallinto voi salassapitosäännösten estämättä antaa omasta aloitteestaan verotustietoja poliisille verovalvonnassa havaituista liiketoimintakieltoon määrittämiseen liittyvistä seikoista, joilla saattaa olla merkitystä liiketoimintakiellon noudattamisen valvonnan kannalta (laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta 1346/1999, 3 luku 18 § 1 mom. 5 k.). Verotustietolaissa on säädetty myös pyynnöstä annettavista tiedoista. Verohallinto voi antaa verotustietoja yksittäistapauksessa pyynnöstä ¹⁾ syyttäjä- ja esitutkintaviranomaiselle rikoksen ennaltaehkäisyä, selvittämistä sekä syytteesenpanoa varten ja 2) liiketoimintakiellon määrittämistä tai pidentämistä koskevaa tutkintaa varten ja poliisille liiketoimintakiellon noudattamisen valvontaa varten (laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta 3 luku 19 § 1 mom. 1–2 k.).

Verohallinnon alaisuudessa toimiva harmaan talouden selvitysyksikkö, jonka laissa säädettyihin tehtäviin kuuluu muun muassa velvoitteidenhoitoselvitysten laatiminen

(laki harmaan talouden selvitysyksiköstä 1207/2010, 5 §). Laissa on lueteltu 26 kohta, joita varten velvoitteidenhoitoselvitys voidaan laatia. Yksi laissa lueteltu käyttötarkoitus velvoitteidenhoitoselvitykselle on liiketoimintakiellon tutkinta ja sen noudattamisen valvonta (laki harmaan talouden selvitysyksiköstä 6 § 1 mom. 10 k.).

Laissa konkurssipesien hallinnon valvonnasta (109/1995) 16 §:ssä, laissa yritystoiminnan tukemisesta (1068/2000) 6 luku 30 § 2 mom. 4 kohdassa ja valtionavustuslaissa (688/2001) 6 luku 32 § 2 mom. 1 kohdassa on säädökset oikeudesta antaa tietoa muun muassa rikoksen selvittämistä varten.

8.5 Poliisilain mahdollistamat valvontakeinot

Liiketoimintakieltolain 21 a §:ssä on säädös noudattamisen valvonnasta. Kiellon noudattamisen valvonta on säädetty poliisin tehtäväksi. Valvonnassa on voimassa, mitä poliisilaissa säädetään poliisitutkinnasta. Liiketoimintakieltoon määrätyn aseman poliisitutkinnassa määräytyy poliisilain 6 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisesti. (Laki liiketoimintakiellosta 21 a §.)

Poliisilain poliisitutkintaa säätävää lukua sovelletaan käytännön valvontatyöhön samalla tavalla kuin edellytysten tutkintaankin. Valvonnassa henkilön asemaan sovelletaan rikoksesta epäiltyä koskevia säännöksiä, joten totuudessa pysymisvelvollisuutta hänellä ei ole. Kuten liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä tutkittaessa, myös valvontatehtävää suoritettaessa kieltoon määrätylle tulee ilmoittaa tämän aseman poliisitutkinnassa.

Liiketoimintakieltolain mukaan poliisin on liiketoimintakiellon tultua voimaan laadittava selvitys siitä, mitä liiketoimintaa liiketoimintakieltoon määrätty on harjoittanut ennen kiellon määräämistä ja mihin toimenpiteisiin tämä on ryhtynyt kiellon johdosta (laki liiketoimintakiellosta 21 a § 2 mom.). Samassa momentissa velvoitetaan liiketoimintakieltoon määrätty antamaan selvitystä varten tarpeelliset tiedot ja toimittamaan poliisille kehotuksesta selvitys toimeentulosta sekä työpaikasta. Velvollisuuksien rikkomisen ei kumminkaan voida katsoa olevan sanktioitava laiminlyönti, koska liiketoimintakieltoon määrätyn aseman sovelletaan rikoksesta epäillyn asemaa.

Liiketoimintakieltoon määrätty on kumminkin velvollinen kutsusta saapumaan selvitykseen sen poliisilaitoksen toimialueella, jossa hän oleskelee. Mikäli kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä noutaa sinne. (Poliisilaki 6 luku 3 §.)

Käytännön kenttävalvonnassa sovelletaan poliisilain poliisitutkinnan turvaamista koskevaa säännöstä. Valvontatyössä poliisilla on oikeus poliisitutkinnan suorittamiseksi päästä päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan (poliisilaki 6 luku 4 § 2 mom.). Poliisimiehellä on oikeus tarkastaa asiakirjoja, joilla voi olla merkitystä valvontatehtävän suorittamiselle huomioiden kumminkin pakkokeinolain säädökset takavarikoimis- ja jäljentämiskielloista (poliisilaki 6 luku 4 § 1 mom.; pakkokeinolaki 806/2011, 7 luku 3 §). Poliisitutkinnan turvaamiseksi poliisimiehellä on oikeus kieltää tai rajoittaa esineiden siirtämistä tai määrätä esine siirrettäväksi yleisesti käytetyllä paikalla, kotirauhan suojaamalla alueella vastaava oikeus on, jos toimenpide on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka omaisuuden suojaamiseksi (poliisilaki 6 luku 4 § 3 mom. ja 2 luku 8 § 4 mom.).

Rikostarkastaja J. Korkiatuvalta kysyttiin haastattelussa hänen näkemyksensä edellytysten tutkinnan ja valvonnan keskeisimmistä haasteista. Korkiatuvan mukaan puutteena ja niin muodoin haasteena voi pitää sitä, että osin edellytysten tutkinnassa ja valvonnassa viitataan poliisitutkintaa koskevien säännösten noudattamiseen ja, että poliisitutkinnassa puolestaan on noudatettava soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä. Poliisitutkintaa koskevassa poliisilain 6. luvussa ei ole yksilöity niitä esitutkintaja pakkokeinolain säännöksiä, jotka tulisivat sovellettavaksi. Toisaalta menettelytavat ovat vuosien mittaan hioutuneet hyvään kuosiin, koska ylimpien laillisuusvalvojen langettavia ratkaisuja ei kyseistä aihealueista ole tiedossa. (Korkiatupa henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021)

Liiketoimintakiellon noudattamisen valvonta on kevyimmillään kirjeitse tapahtuvaa selvitystä kiellon noudattamisesta. Opinnäytetyön liitteenä 2 on esimerkki kirjevalvonnassa käytettävästä lomakkeesta, joka lähetetään valvottavalle saatekirjeen ja palautuskuoren ohessa. Kieltoon määrätty voidaan kutsua selvitykseen myös oleskelupaikan

poliisilaitokselle, näin toimitaan esimerkiksi silloin, kun valvottava jättää palauttamatta valvontalomakkeen. Mikäli valvottava ei saavu kutsusta valvontapuhutteluun, hänet voidaan päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä noutaa sinne poliisilain säädösten mukaisesti. Valvontaa suoritetaan myös kenttätöinä tapaamalla valvottavia. Vuosittain järjestetään valtakunnallisia teemavalvontaviikkoja, jolloin liiketoimintakiellon valvojat valvovat tehostetusti kiellon noudattamista.

Valvontaan osallistuvat myös kenttätöitä tekevät poliisit. Liiketoimintakieltoon määrättyillä on etsintäkuulutus poliisin rikosilmoitusjärjestelmässä, jonka perusteella kenttätöitä tekevät konstaapelit puhuttavat henkilöt. Samoin esimerkiksi lupahallinnon työntekijät tapaavat työtehtävien ohessa liiketoimintakieltoon määrättyjä henkilöitä. Toimintamallit kohtaamistilanteissa eivät ole kaikille selvät ja käytänteet vaihtelevat. Sisäisessä ohjeessa toimeksiantajan työntekijöille laaditaan selkeät toimintamallit kohtaamistilanteisiin.

8.6 Esimerkkejä valvontatehtävistä

Elintarvikekioskin yrittäjä

Osakeyhtiön omistaja ja hallinnosta vastannut henkilö oli määrätty liiketoimintakieltoon rikollisen menettelyn johdosta. Yhtiön toimiala oli elintarvikekioskin pyörittäminen. Poliisin tekemien havaintojen mukaan henkilö toimi liiketoimintakiellon määräämisen jälkeen kioskin tiskin takana kuten ennen kiellon määräämistäkin. Valvontatehtävällä henkilölle suoritettiin selvitys liiketoimintakiellon noudattamisesta. Selvityksessä ilmeni, että henkilö omisti edelleen osakeyhtiön osakkeet, mutta oli eronnut yhtiön hallituksesta ja tehnyt kaupparekisteriin muutosilmoituksen. Yhtiön hallituksen varsinaiseksi jäseneksi oli ilmoitettu kieltoon määrätyn veli ja varajäseneksi veljen vaimo, joka puhutettiin valvontatehtävää suoritettaessa. Liiketoimintakieltoon määrätty henkilö oli jäänyt työntekijäksi omistamaansa ja omistajan nimen mukaan nimettyyn yhtiöön.

Valvontatehtävällä ei ilmennyt sellaista, joiden perusteella olisi ollut syytä epäillä kieltoon määrätyn rikkoneen liiketoimintakieltoa. Hänen ei todettu harjoittaneen itse liiketoimintaa edes veljensä välityksellä, tai tosiasiallisesti johtaneen yhtiön toimintaa

taikka hankkineensa omistukseen perustuvaa määräysvaltaa yhtiössä. Ainoana osakkeenomistajana hänellä oli jo ennestään määräysvalta osakkeenomistuksen perusteella, eikä liiketoimintakiello edellytä siitä luopumaan (HE 198/1996 vp, 18). Esimerkkitapaus on tiivistelmä opinnäytetyön tekijän työtehtävästä 8.10.2020.

Lainvoimaa vailla ollut tuomio

Toinen esimerkki koskee liiketoimintakiellon rikkomistapauksen tutkintaa tilanteessa, jossa kärjäoikeuden tuomio ei ollut vielä lainvoimainen. Liiketoimintakieltolain 9 §:n mukaan liiketoimintakiello tulee voimaan tuomioistuimen päätöksen julistamisesta ja päätöstä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta. Esimerkkitapaus on tiivistelmä opinnäytetyön tekijän työtehtävästä marraskuulta 2020.

Osakeyhtiön omistaja ja toimitusjohtaja oli määrätty kärjäoikeudessa liiketoimintakielloon rikollisen menettelyn johdosta ja tehdyn rikosilmoituksen perusteella toimitusjohtajaa oli syytä epäillä liiketoimintakiellon rikkomisesta. Rikosilmoitus oli tehty poliisille, ennen kuin tuomio liiketoimintakielloon johtaneesta rikoksesta oli saanut lainvoiman. Toimitusjohtaja oli valittanut tuomiosta hovioikeuteen ja liiketoimintakiellon rikkomista koskevan esitutinnan aikana hovioikeus kumosi kärjäoikeuden tuomion rikosasiassa ja kumosi myös liiketoimintakiellon. Ahtaasti tulkiten toimitusjohtajaa oli syytä epäillä kiellon rikkomisesta, mutta kokonaisuus huomioiden syyttäjä teki tutkinnanjohtajan esityksestä tutkinnan rajoittamispäätöksen esitutkintalain perusteella.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Opinnäytetyössä on tulkittu liiketoimintakieltolakia lain esitöiden, oikeuskirjallisuuden ja korkeimman oikeuden ratkaisujen avulla sekä kokemuseräistä tietoa hyväksi käyttäen. Lähestyin asiaa poliisin suorittaman tutkinnan ja valvonnan osalta. Olen aikaisemmassa toimenkuvassani tutkinut liiketoimintakiellon määrittämisen edellytykset kymmenien juttujen esitutkinnan yhteydessä ja nykyiseen toimenkuvaani kuuluu liiketoimintakiellon valvonta, tästä huolimatta ilmiön perusteellinen tutkiminen antoi

uutta ja syventävää tietoa siitä, mitä seikkoja tutkinnassa ja valvonnassa tulee ottaa huomioon.

Oikeuskirjallisuudesta ei löytynyt perusteellista lain tulkintaa auttavaa tietoa, se teki tutkimuksesta työlään oloisen. Tulkinnassa käytettiin hallituksen esityksiä liiketoimintakieltolain ja poliisilain muutoksista, korkeimman oikeuden ratkaisuja ja kahden asiantuntijan teemahaastatteluja. Opinnäytetyössä ei nähty tarpeelliseksi haastatella muita henkilöitä asiaan perehtyneen keskusrikospoliisin rikostarkastajan sekä syyttäjälaitoksen erikoissyyttäjän lisäksi. Aihetta tutkittaessa törmättiin useisiin termeihin, joita ei tule käytännön työssä syvällisemmin pohdittua, mutta niiden ymmärtäminen voi tehdä tutkinnasta laadukkaampaa. Esimerkkinä laadukkaammasta tutkinnasta on erikoissyyttäjä Talvelan kommentti siitä, että tutkinnassa voisi enemmän panostaa toiminnan vahingollisuuden kokonaisarviointiin, jota Talvelan mukaan usein käräjäoikeudessa käsitellään määräämisen edellytyksiä pohdittaessa. Jos vahingollisuuden kokonaisarviointi on huomioitu tutkinnassa, sen voi katsoa nopeuttavan prosessia tuomioistuimessa.

Rikostarkastaja J. Korkiatupa kertoi haastattelussa (henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021), että liiketoimintakieltolaki on hiljattain uudistettu ja esitutkintaviranomaisen kannalta se on ajan tasalla ja laki on toimiva tulevaisuudessakin. Korkiatuvan kommenttiin lain toimivuudesta voi yhtyä, mutta käytännön tutkintatyötä tekevillä ei ole aikaa perehtyä työn ohessa lain esitöihin tai korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuihin etsiessään tulkintaohjetta laissa olevaan termistöön. Tähän seikkaan opinnäytetyöstä ja liitteenä 1 olevasta tiivistelmästä on oletettavasti apua.

Liiketoimintakieltolain 4 §:ssä on lueteltu seitsemän seikkaa, mitä liiketoimintakielttoon määrätty ei saa tehdä. Opinnäytetyössä on keskeisimmiltä osin avattu nämä käytännön tasolla ymmärrettäviksi. Liiketoimintakiellon tutkintaan ja valvontaan liittyy poliisilain ja esitutkintalain lisäksi paljon muuta lainsäädäntöä, joita tutkimuksessa on käsitelty tarpeellisin osin.

10 LOPPUTULOKSEN ARVIOINTI

Tutkimuskysymykseen ”*Miten liiketoimintakieltoon päädytään*” saatiin vastaus kuvaamalla liiketoimintakieltoon johtava prosessi aina tutkintapyyntöstä tuomioistuinten päätökseen asti.

Kysymykseen ”*Mitkä seikat liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä tutkittaessa ovat olennaisia*” haettiin vastausta tulkitsemalla lainsäädäntöä, perehtymällä hallituksen esityksiin ja korkeimman oikeuden ratkaisuihin sekä haastattelemalla asiantuntijoita. Lopputuloksena voi todeta, että tutkittaessa liiketoimintakiellon edellytyksiä rikollisen menettelyn johdosta opinnäytetyö ja liitteenä oleva tiivistelmä antavat kattavan vastauksen. Sen sijaa muun kuin rikollisen menettelyn johdosta suoritettavaan tutkintaan ei syvällistä vastausta käytännön esimerkkien puuttuessa löydetty.

Liiketoimintakiellossa kielletty toiminta on lueteltu laissa, joten kysymykseen ”*Mitä liiketoimintakieltoon määrätty saa tehdä ja mikä on kiellettyä*” löytyi vastaus liiketoimintakieltolaista, mutta syvällisempi ymmärtäminen vaati lain tulkintaa. Tutkimista ja tulkintaa aiheuttavia kysymyksiä olivat etenkin liiketoimintakieltoon määrätyn eroaminen yhteisön tosiallisesta johtajuudesta ja muutosilmoituksen tekeminen kaupparekisteriin. Kysymyksiin saatiin asiantuntijan kokemuseräiseen tietoon perustuva vastaus teemahaastattelussa (Korkiatupa henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021). Sallittuun toimintaan löytyi tulkinta-apua lain esitöistä.

Viimeiseen kysymykseen ”*Mitkä keinot lainsäädäntö mahdollistaa liiketoimintakiellon valvontaan*” vastausta haettiin tulkitsemalla liiketoimintakieltolain valvontaa koskevaa säädöstä ja poliisilain poliisitutkintaa koskevaa lukua. Poliisitutkintaa koskeva säädös antaa raamit valvontamenetelmille ja nämä menetelmät on avattu tutkimuksessa. Ongelmalliseksi koettiin liiketoimintakieltolain viittaukset poliisilakiin, joka puolestaan ohjasi hakemaan tietoa esitutkintalaista. Tutkimuksessa jäi epämääräiseksi se, mitä konkreettisia esitutkintalain säädöksiä sovelletaan liiketoimintakieltoasian tutkinnassa ja valvonnassa. Tämän ongelman oli havainnut myös rikostarkastaja J. Korkiatupa (henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021).

Tavoitteena oli saada aikaan käytännönläheinen perehdytysopas liiketoimintakiellon tutkintaan ja valvontaan, mutta lopulta työstä tuli raskaslukuinen. Tämän vuoksi opinnäytetyön liitteenä 1 on tiivistettynä oleellimmat tutkintaan ja valvontaan liittyvät seikat. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on saada lukija ymmärtämään, mistä on kyse. Opinnäytetyössä tutkittiin, miten liiketoimintakieltolokia tulkitaan niiltä osin, kun se vaikuttaa poliisin toimintaan ja avattiin tulkintaa vaativat seikat ymmärrettävämpään muotoon. Opinnäytetyön pohjalta laaditaan toimeksiantajalle sisäinen ohje liiketoimintakiellossa olevien henkilöiden kohtaamista varten, jossa yksityiskohtaisesti ohjeistetaan, miten tulee toimia sekä kenelle ja millä tavalla kohtaamisesta tulee ilmoittaa. Voidaan todeta, että opinnäytetyölle asetetut tavoitteet saavutettiin.

Opinnäytetyön luvussa 8 on käsitelty liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksistä muun kuin rikollisen menettelyn johdosta. Koska käytännön esimerkkejä ei ollut käytettävissä, vastaus jäi pinnalliseksi kysymykseen, mitä tutkinnassa käytännön tasolla tulisi ottaa huomioon. Jatkossa voisi olla tarpeellista tutkia muiden laissa määriteltyjen tahojen passiivisuuden syyt tutkintapyyntöjen tekemisissä ja miten tahot käytännössä kiinnittävät huomiota liiketoimintakiellon noudattamiseen.

LÄHTEET

Asetus liiketoimintakieltorekisteristä 13.2.1998/121 muutoksineen

Esitutkintalaki 22.7.2011/805 muutoksineen

Fredman M., Kanerva J., Tolvanen M. & Viitanen M. 2020. Esitutkinta ja pakkokei-
not. 6., uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent Oy. Viitattu 19.10.2020.

<https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lil->

[lukka.samk.fi/teos/IABBXXBTABHED#kohta:Esipuhe/piste:tE](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lil-lukka.samk.fi/teos/IABBXXBTABHED#kohta:Esipuhe/piste:tE)

HE 29/1985 vp. Hallituksen esitys laiksi liiketoiminakiellosta.

HE 198/1996 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi liiketoimintakiellosta an-
netun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

HE 82/2006 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi liiketoimintakiellosta an-
netun lain sekä verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 18 §:n muut-
tamisesta.

HE 224/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaeiksi ja eräiksi siihen liitty-
viksi laeiksi

HE 269/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi liiketoimintakiellosta an-
netun lain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Helminen, K., Kuusimäki, M. & Rantaeskola, S. 2012. Poliisilaki. Helsinki: Alma
Talent Oy.

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki:
Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17

Hirvonen, M. 2018. Harmaa talous ja talousrikollisuus: ilmenemismuodot ja torjunta.
Helsinki: Edita Publishing Oy.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä:
Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 17.11.2020.

Kananen J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön
alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 19.10.2020.

Kananen J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan
toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
Viitattu 11.10.2020.

Kaupparekisterilaki 2.2.1979/129 muutoksineen

Keinänen, A. & Vääänen, U. 2015. Empiirinen oikeustutkimus - mitä ja milloin? Teoksessa Miettinen, T. (toim) Oikeustieteellinen opinnäyte - artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edilex 2015:7. 3.3.2015. Edita Publishing Oy. Viitattu 31.1.2021. <https://www-edilex.fi.lil-lukka.samk.fi/artikkelit/14917.pdf>

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336 muutoksineen.

KKO 2004:131

KKO 2013:1

KKO 2016:85

Korkiatupa, J. 2021. Rikostarkastaja. Keskusrikospoliisi. Helsinki. Henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2021. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä 29.4.1988/389 muutoksineen

Laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta 27.9.1919/122 muutoksineen

Laki harmaan talouden selvitysyksiköstä 21.12.2010/1207 muutoksineen

Laki konkurssipesien hallinnon valvonnasta 31.1.1995/109 muutoksineen

Laki liiketoimintakiellosta 13.12.1985/1059 muutoksineen

Laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta 30.12.1999/1346 muutoksineen

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57 muutoksineen

Laki yritystoiminnan tukemisesta 1068/2000 muutoksineen

Mähönen J. & Villa S. 2019. Osakeyhtiö III - Corporate Governance. Helsinki: Alma Talent Oy.

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 19/2016. Liiketoimintakiellon tehostaminen. Lausuntotiivistelmä. Viitattu 19.10.2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76644/omml_19_2016_liiketoimintakiello_lausuntotiiv_42s.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806

Patentti- ja rekisterihallituksen www-sivut. 2020. Viitattu 27.1.2021. <https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/hinnasto/kasittelymaksut.html>

Pitkäranta, A. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Työkirja ammattikorkeakouluun. Jokioinen: e-Oppi. Viitattu 17.11.2020.

Poliisilaki 872/2011 muutoksineen

Poliisin rikosilmoitusjärjestelmä 2021

Rantaeskola, S. 2014. Poliisilaki-Kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjoja. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. Viitattu 2.12.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86690/Oppikirjoja_23_poliisilaki.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rikoslaki 19.12.1889/39 muutoksineen

Säätiölaki 487/2005 muutoksineen

Talvela, T. Erikoissyyttäjä. Syyttäjälaitos. Itä- Suomen syyttäjälue. Henkilökohtainen tiedonanto 8.4.2021. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

Tomperi, S. 2020. Käytännön kirjanpito. Helsinki: Edita Publishing Oy. Viitattu 17.1.2021.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 muutoksineen

Ulosottokaari 15.6.2007/705 muutoksineen

Valtionavustuslaki 27.7.2001/688 muutoksineen

Villa, S. 2018. Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö. 5., uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent Oy. Viitattu 11.1.2021. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lil-lukka.sank.fi/teos/BAGBCXDTEB#kohta:HENKIL\(\(d6\)YHTI\(\(d6\)T\(\(20\)JA\(\(20\)OSAKEYHTI\(\(d6\)\(\(20\)/piste:b4](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lil-lukka.sank.fi/teos/BAGBCXDTEB#kohta:HENKIL((d6)YHTI((d6)T((20)JA((20)OSAKEYHTI((d6)((20)/piste:b4)

Yhdistyslaki 26.5.1989/503 muutoksineen

Yritys- ja yhteisötietolaki 16.3.2001/244 muutoksineen

Liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten tutkinta

Tutkittaessa liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä sovelletaan poliisilain poliisitutkintaa koskevia säännöksiä. Henkilö asemaan puolestaan sovelletaan soveltuvien osin esitutkintalain rikoksesta epäiltyä koskevia säännöksiä. Edellytysten tutkinta suoritetaan pääosin esitutkinnan yhteydessä rikollisen menettelyn johdosta, mutta se voidaan suorittaa myös olennaisen laiminlyönnin johdosta. Tähän tiivistelmään on koottu tutkinnassa huomioitavia seikkoja.

Edellytysten tutkinta rikollisen menettelyn johdosta

Henkilöpiiriin kuuluvat

- Kirjanpitovelvollinen elinkeinonharjoittaja, myös yksityisen ammattitoiminnan harjoittajat.
- Avoimen yhtiön yhtiömies.
- Kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies, ei kumminkaan äänetön yhtiömies.
- Eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsen. Eurooppalainen etuyhtymä on yhteisömuoto, joka mahdollistaa EU:n jäsenvaltioiden ja luonnollisten henkilöiden yli rajojen ulottuvan yhteistoiminnan harjoittamisen.
- Yhteisön hallituksen jäsen ja toimitusjohtaja tai näihin rinnastettavassa asemassa oleva.
- Yhteisön tai säätiön tosiasiallinen johtaja.
- Ulkomaisen sivuliikkeen tosiallisen toiminnan tai hallinnon johtaja, Sivuliikkeellä tarkoitetaan ulkomaisen yhteisön tai säätiön osaa, joka harjoittaa Suomessa sijaitsevasta kiinteästä toimipaikasta käsin jatkuvaa liike- tai ammattitoimintaa ulkomaisen yhteisön tai säätiön nimiin ja lukuun. Henkilö ei välttämättä ole merkitty kaupparekisteriin Suomessa toimivan sivuliikkeen edustajaksi, mutta johtaa toimintaa tosiasiallisesti.

Rikollinen menettely tapahtunut liiketoiminnassa

- Kirjanpitolaian tarkoittamaa liike- ja ammattitoimintaa.
- Liike- ja ammattitoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jossa luonnollisella henkilöllä on kirjanpitovelvollisuus.
- Liiketoiminta on toimintaa, joka tapahtuu ansaintatarkoituksessa, on ulospäin suuntautuvaa, jatkuvaa ja itsenäistä ja siihen sisältyy yrittäjänriski.

Rikollinen menettelyn tulee olla vähäistä vakavampaa

- Rikollisen teon arviointi jaettu kolmeen kategoriaan:
 - 1) rikokset, joista säädetty rangaistus on sakkorangaistus tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

- 2) rikokset, joista voi seurata vankeutta yli kaksi vuotta.
- 3) rikokset, joista säädetty rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta mutta enintään kaksi vuotta vankeutta.

Kategoria 1

- Rikokset, joista säädetty rangaistus on sakkorangaistus tai vankeutta enintään kuusi kuukautta ovat lähtökohtaisesti vähäisiä rikoksia liiketoimintakiellon määräämisen kannalta.
- Esimerkiksi kirjanpitorikkomus ja lievä petos.
- Yksittäisinä rikoksina eivät ole liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksen mukaisia rikoksia.

Kategoria 2

- Rikokset, joista voi seurata vankeutta yli kaksi vuotta.
- Törkeän tekotavan rikoksia, joita ei voida pitää vähäisinä.
- Pääsääntöisesti liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksen täyttäviä rikoksia.

Kategoria 3

- Rikokset, joista säädetty rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta, mutta enintään kaksi vuotta vankeutta.
- Ei suoranaista olettaa, ovatko liiketoimintakieltolain kannalta vähäisiä.
- Perusmuotoiset rikokset.
- Mikäli useita perusmuotoisia rikoksia, menettelyä ei voida pitää vähäisenä.
- Jos olennainen osa liiketoiminnasta perustuu rikolliseen menettelyyn ja toiminnalla saavutettu oikeudeton taloudellinen hyöty on merkittävä, yksittäinen perusmuotoinen rikos voi riittää.
- Käytännössä yksittäinen perusmuotoinen kirjanpitorikos ei ole riittävän vakava rikollinen teko, mutta velallisen epärehellisyys tai veropetos voi riittää, mikäli oikeudeton taloudellinen hyöty on merkittävä.

Kokonaisarviointi

- Tutkittaessa määräämisen edellytyksiä rikollisen menettelyn tai olennaisen laiminlyönnin perusteella, huomioitavaksi tulee toiminnan haitallisuus. Mikäli toimintaa ei kokonaisuutena arvioiden pidetä velkojien, sopimuskumppaneiden, julkisen talouden taikka terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena, törkeänkään tekemuodon rikos ei riitä liiketoimintakiellon määräämiseen.
- Esimerkiksi KKO 2004:131. *Yrittäjä oli syyllistynyt törkeään veropetokseen ja törkeään kirjanpitorikokseen. Yrittäjä oli kumminkin maksanut verot korkoi-*

neen ja korjannut kirjanpidon ajan tasalle, yrittäjätausta moitteeton. KKO totesi, että yrittäjä oli olennaisesti laiminlyönyt lakisääteisiä velvollisuuksia ja syylistynyt vähäistä vakavampaan rikolliseen menettelyyn, mutta korvaamalla aiheuttamansa vahingot toiminnan ei katsottu olevan kokonaisuutena arvioiden vahingollista ja liiketoimintakielloa ei määrätty.

- Silloin, kun velkojille, sopimuskumppaneille, julkiselle taloudelle tai terveelle ja toimivalle taloudelle aiheutetaan välittömästi tai välillisesti taloudellisia menetyksiä, toimintaa voidaan pitää vahingollisena. Tarkoituksena on edellä mainittujen tahojen suojaaminen.
- Esimerkiksi talousrikoksesta aiheutuneet suoranaiset vahingot ja julkisyhteisölle verojen tai muiden julkisoikeudellisten maksujen laiminlyönnistä koituneet maksurästit voidaan ottaa huomioon vahingollisuutta arvioitaessa.
- Mikäli laiminlyönnillä tai rikollisella menettelyllä on vaikeutettu esimerkiksi kilpailua vääristämällä muiden yritysten liiketoimintaa, toiminnan voi katsoa olevan vahingollista.
- Jos rikollinen liiketoiminta leimaa asiallisesti alalla toimivia muita yrityksiä, voidaan toimintaa pitää vahingollisena.
- Vahingolliseksi voidaan katsoa myös yrityksen kirjanpidon laiminlyönti, jolla vaikeutetaan yrityksen taloudellisen aseman selvittämistä.
- Mikäli liike- ja asiakassuhteet perustetaan antamalla väärä kuva todellisuutta vastaamattomien yritys- tai sopimusjärjestelyjen tai harhaanjohtavan markkinoinnin avulla.
- Vahingollisuuden arviointi on kokonaisharkintaa, pelkkä yksittäiseen rikokseen syylistyminen ei ole peruste liiketoimintakiellolle.
- Lähtökohtaisesti törkeän tekotavan rikoksen tunnusmerkistö sisältää jo sen, että teko on kokonaisuutena arvioiden törkeä ja yleensä voidaan katsoa menettelyn olleen kokonaisuutena arvioiden vahingollista myös liiketoimintakiellon kannalta.

Edellytysten tutkinta muun kuin rikollisen menettelyn johdosta

Henkilöpiiriin kuuluvat

- Henkilöpiiri sama kuin tutkittaessa määräämisen edellytyksiä rikollisessa menettelyn johdosta.

Tapahtunut liiketoiminnassa

- Olennainen laiminlyönti tapahtunut liiketoiminnassa.
- Muut edellytykset samat kuin rikollisessa menettelyn johdosta suoritettavassa määräämisen edellytysten tutkinnassa.

Laiminlyönnin tulee olla olennainen

- Huomiotavaksi muun kuin rikollisen menettelyn johdosta suoritettavassa edellytysten tutkinnassa, ei epäillä rikosta.
- Tutkintaa voi pyytää:

- 1) syyttäjä
- 2) Vero-, tulli-, ulosotto- ja palkkaturvaviranomainen, julkisista varoista avustuksia ja etuuksia myöntävä viranomainen sekä elinkeinotoimintaan liittyviä lupa- ja valvontatehtäviä hoitava viranomainen
- 3) konkurssipesän hoitaja

- Tutkintapyynnön tekemisen edellytyksenä tulee olla perusteltu syy epäillä, että määräämisen edellytykset täyttyvät.
- Esimerkiksi tilanne, jossa henkilölle on määrätty veronkorotus tai muu hallinnollinen rangaistus, asian käsittely estyy rikosprosessissa, mutta ei estä liiketoimintakieltoasian tutkintaa.
- Lakisääteisten velvoitteiden laiminlyönnin olennaisuuden arvioinnissa tulee huomioidavaksi.
 - Suunnitelmallisuus. Yritystoiminnassa ei tavoitella jatkuvuutta tai kannattavuutta.
 - Kesto. Kuinka pitkältä ajalta velvollisuudet on laiminlyöty. Esimerkiksi ennakonpidätyksen maksamatta jättäminen useiden kuukausien ajan ennen konkurssia.
 - Toistuvuus. Laiminlyönnit eivät välttämättä ole yhtämittaisia, mutta esiintyvät sen verran usein, että osoittavat piittaamattomuutta ja järjestelmällisyyttä.
 - Vahinkojen suuruus. Lakisääteisten maksujen laiminlyönnin määrä ja muille yrittäjille aiheutettu välillinen vahinko kilpailutilanteen vääristymisestä.

Kokonaisarviointi

- Silloin, kun toisessa momentissa mainituille tahoille aiheutetaan välittömästi tai välillisesti taloudellisia menetyksiä, toimintaa voidaan pitää vahingollisena.
- Mikäli laiminlyönnillä on vaikeutettu esimerkiksi kilpailua vääristämällä muiden yritysten liiketoimintaa, toiminnan voi katsoa olevan vahingollista.
- Vahingolliseksi voidaan katsoa myös yrityksen kirjanpidon laiminlyönti, jolla vaikeutetaan yrityksen taloudellisen aseman selvittämistä.
- Mikäli liike- ja asiakassuhteet perustetaan antamalla väärä kuva todellisuutta vastaamattomien yritys- tai sopimusjärjestelyjen tai harhaanjohtavan markkinoinnin avulla.

Liiketoimintakiellon valvonta

Liiketoimintakiellon valvonnassa sovelletaan poliisilain poliisitutkintaa sääteleviä säännöksiä. Henkilön asemaan sovelletaan soveltuvin osin esitutkintalain rikoksesta epäiltyä koskevia säännöksiä. Kuten tutkittaessa määräämisen edellytyksiä, myös valvonnassa kieltoon määrätylle tulee ilmoittaa tämän asema valvontatehtävällä.

Poliisilain mahdollistamat keinot

- Liiketoimintakiellon tultua voimaan laadittava selvitys siitä, mitä liiketoimintaa liiketoimintakieltoon määrätty on harjoittanut ennen kiellon määräämistä ja mihin toimenpiteisiin tämä on ryhtynyt kiellon johdosta. Mikäli henkilö ei noudata kutsua saapua selvitykseen, hänet voidaan päällystään kuuluvan poliisimiehen päätöksellä noutaa sinne.
- Valvontatehtävällä poliisilla on päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä oikeus päästä vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.
- Poliisimiehellä on oikeus tarkastaa asiakirjoja, joilla voi olla merkitystä valvontatehtävän suorittamiselle huomioiden kumminkin pakkokeinolain säädökset takavarikoimis- ja jäljentämiskielloista.
- Poliisitutkinnan turvaamiseksi poliisimiehellä on oikeus kieltää tai rajoittaa esineiden siirtämistä tai määrätä esine siirrettäväksi yleisesti käytetyllä paikalla, kotirauhan suojaamalla alueella vastaava oikeus on, jos toimenpide on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka omaisuuden suojaamiseksi.

Kiellettyä liiketoimintakiellossa

- Liiketoiminnan harjoittaminen itse tai välikäden kautta. Liiketoimintakiellon rikkomisesta tuomitaan myös se, joka toimii toisen välikädenä liiketoimintakiellon tai väliaikaisen liiketoimintakiellon kiertämiseksi.
- Vastuuasemassa toimiminen yhteisössä tai säätiössä. Muutosilmoituksen laiminlyönti kaupparekisteriin ei yksistään ole katsottu olevan liiketoimintakiellon rikkomista.
- Yhtiömiehenä toimiminen henkilöyhtiössä.
- Yhteisön tai säätiön tosiasiallinen johtaminen myös välikäden kautta.
- Osakeyhtiön perustamissopimuksen tekeminen itse tai välikättä käyttäen ja osuuskunnan perustajana toimiminen.
- Määräysvallan hankkiminen liiketoimintaa harjoittavassa yhteisössä. Olemassa olevasta määräysvallasta ei tarvitse kumminkaan luopua. Määräysvalta voi perustua omistukseen tai sopimukseen.
- Kiellettyä on myös toimia eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsenenä. Ulkomaille perustetun yhteisön osalta säädös liiketoimintakieltolain 4 §:n 7- kohdassa.

Sallittua liiketoimintakiellossa

- Tehtävien hoitaminen sellaisissa julkisoikeudellisissa yhteistöissä, joiden pääasiallisena tarkoituksena ei ole liiketoiminnan harjoittaminen. Liiketoimintakiellossa oleva voi toimia esimerkiksi kunnanhallituksen jäsenenä.
- Tehtävien hoitaminen aatteellisessa yhteisössä tai säätiössä, jotka eivät harjoita liiketoimintaa tai harjoittavat sitä vain vähäisessä määrin. Liiketoimintakielloon määrätty voi toimia liiketoimintaa vähäisessä määrin harjoittavan yhdistyksen hallinnossa.
- Työnteko palkkatyössä.
- Tuomioistuin on voinut sallia tietynlaisen liiketoiminnan harjoittamisen tai määräysvallan hankkimisen määrätessään liiketoimintakiellon. Esimerkiksi tietynsuuruisen liikevaihdon salliminen erityisestä syystä.

OHJE LIIKETOIMINTAKIELTOON MÄÄRÄTYLLE

Liiketoimintakieltoon määrätty ei saa:

- 1) itse tai toista välikätenä käyttäen harjoittaa sellaista liiketoimintaa, josta kirjanpitolaissa on säädetty kirjanpitovelvollisuus;
- 2) olla avoimen yhtiön yhtiömiehenä tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä taikka eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsenenä;
- 3) olla yhteisön tai säätiön hallituksen jäsenenä, varajäsenenä, toimitusjohtajana taikka muussa niihin rinnastettavassa asemassa yhteisössä tai säätiössä;
- 4) itse tai toista välikätenä käyttäen tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa tai hoitaa sen hallintoa;
- 5) olla itse tai toista välikätenä käyttäen osakeyhtiön tai osuuskunnan perustajana; taikka
- 6) hankkia itse taikka toista välikätenä käyttäen omistukseen tai sopimukseen perustuvaa määräysvaltaa liiketoimintaa harjoittavassa yhteisössä.
- 7) harjoittaa Suomessa liiketoimintaa ulkomaille perustettua yhteisöä välikätenä käyttäen tai tosi-asiallisesti johtaa sellaisen ulkomaille perustetun yhteisön toimintaa, joka harjoittaa liiketoimintaa Suomessa muuten kuin vähäisessä määrin eikä hankkia määräysvaltaa sellaisessa yhteisössä.

Kielto ei koske tehtäviä tai toimintaa sellaisessa julkisoikeudellisessa yhteisössä tai yhteisöön kuuluvassa säätiössä tai laitoksessa, jonka pääasiallisena tarkoituksena ei ole liiketoiminnan harjoittaminen. Kielto ei myöskään koske tehtäviä tai toimintaa sellaisessa aatteellisessa yhdistyksessä tai säätiössä, joka ei lainkaan harjoita liiketoimintaa tai harjoittaa sitä vain vähäisessä määrin.

Laki liiketoimintakiellosta:

16 §. (V:1.1.1999 M, A:24.7.1998, SK:598/1998) Rangaistus liiketoimintakiellon rikkomisesta säädetään rikoslain 16 luvun 11 §:ssä.

17 §. Liiketoimintakiellon pidentäminen.

Jos liiketoimintakieltoa rikotaan eikä rikkomista voida pitää vähäisenä, tuomioistuin voi syyttäjän vaatimuksesta pidentää kieltoa yhteensä enintään viidellä vuodella. Liiketoimintakiellon pidentämisestä on vaadittava ennen kiellon päättymistä.

Rikoslaki 16. luku:

11 §. (V:1.1.1999 M, A:24.7.1998, SK:563/1998) Liiketoimintakiellon rikkominen.

Joka rikkoo liiketoimintakiellon tai väliaikaisen liiketoimintakiellon, on tuomittava liiketoimintakiellon rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Liiketoimintakiellon rikkomisesta tuomitaan myös se, joka toimii toisen välikätenä liiketoimintakiellon tai väliaikaisen liiketoimintakiellon kiertämiseksi.

Laki liiketoimintakiellosta

21 a § ([19.12.1997/1220](#))

Kiellon noudattamisen valvonta

Kiellon noudattamista valvoo poliisi. Valvonnasta on voimassa, mitä poliisilaisissa (22.7.2011/872) säädetään poliisitutkinnasta. Liiketoimintakieltoon määrätyn asema poliisitutkinnassa määräytyy poliisilain mukaisesti (6 luku 2 §:n 2 momentti).

Kun liiketoimintakielto on tullut voimaan, on poliisin laadittava selvitys siitä, mitä liiketoimintaa liiketoimintakieltoon määrätty on harjoittanut ennen kiellon määräämistä ja mihin toimenpiteisiin tämä on ryhtynyt kiellon johdosta. Liiketoimintakieltoon määrätty on velvollinen antamaan selvitystä varten tarpeelliset tiedot. Hänen on kiellon voimassaoloaikana toimitettava poliisille tämän kehotuksesta selvitys toimeentulostaan ja tiedot työpaikastaan.

Ver-, tulli-, ulosotto- ja palkkaturvaviranomaisen, konkurssiasiamiehen, julkisista varoista avustuksia ja etuuksia myöntävän viranomaisen sekä elinkeinotoimintaan liittyviä lupa- ja valvontatehtäviä hoitavan viranomaisen on huolehdittava siitä, että sen toiminnassa kiinnitetään huomiota liiketoimintakiellon noudattamisen toteutumiseen. ([8.12.2006/1107](#))

SELVITYS LIIKETOIMINTAKIELLON NOUDATTAMISESTA

Nimi	Henk.tunnus
Nykyinen osoite	
Puh.	Sähköposti

TOIMENPITEET JA TILANNE LIIKETOIMINTAKIELLON MÄÄRÄÄMISEN JÄLKEEN

1. Toimenpiteet, joihin olette ryhtynyt liiketoimintakielloon määräämisen jälkeen kiellon noudattamiseksi. (Tarvittaessa jatko kääntöpuolelle)	
2. Harjoitatteko edelleen sellaista liiketoimintaa, josta on kirjanpitolaisa säädetty kirjanpitolovelvollisuus? Jos harjoitatte, niin mitä toimintaa?	
3. Oletteko edelleen avoimen yhtiön yhtiömiehenä, kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä tai eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsenenä? Jos olette, niin minkä?	
4. Oletteko edelleen yhteisön tai säätiön hallituksen jäsenenä, varajäsenenä, toimitusjohtajana taikka muussa näihin rinnastettavassa asemassa yhteisössä tai säätiössä? Jos olette, niin missä?	
5. Johdatteko itse tai toista välikätenä käyttäen tosiasiallisesti yhteisön, säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa? Jos johdatte, niin minkä?	
6. Oletteko itse tai toista välikätenä käyttäen ollut liiketoimintakielloon määräämisen jälkeen osakeyhtiön tai osuuskunnan perustajana? Jos olette, niin minkä?	
7. Oletteko hankkinut itse tai toista välikätenä käyttäen omistukseen tai sopimukseen perustuvaa määräysvaltaa liiketoimintaa harjoittavassa yhteisössä? Jos olette hankkinut, niin missä?	
8. Mikä on nykyinen työpaikkanne?	
9. Toimeentulonne – palkkatulo – pääomatulo – eläkkeet, tuet tms. – muut tulot	
Paikka ja aika	Allekirjoitus